

AJUNTAMENT DE LLAGOSTERA

Amb la col·laboració de:

Diputació
de Girona

ISABEL VILÀ I PUJOL. LA PRIMERA SINDICALISTA CATALANA

ISABEL VILÀ I PUJOL

LA PRIMERA SINDICALISTA CATALANA

Francesc Ferrer i Gironès

Isabel Vilà i Pujol (1843-1896) va entrar a la historiografia catalana gràcies al relat que va fer el Diputat Caimó del "Foc de la Bisbal" (1869). I per aquesta causa també Carles Rahola la va enlairar a la categoria d'heroïna.

Tanmateix, Isabel Vilà no fou simplement una militant republicana, sinó que va tenir presència en la implantació de la "Primera Internacional" (AIT) al Baix Empordà, i va crear la Federació Local de l'Associació Internacional de Treballadors a Llagostera.

La seva participació en la campanya de "Fora Quintes", la sol·licitud d'una biblioteca per als obrers a Llagostera o la seva lluita per assolir la jornada de "cinc hores" per als infants que treballaven a les fàbriques, etc. la varen fer una dona paradigmàtica en el seu temps.

Després de la caiguda de la I República i la persecució de "La Internacional" pel nou règim, l'obligaren a exiliar-se a Carcassona. Però allà va poder estudiar i formar-se com a mestra.

Quan el 1880 retorna a Catalunya i viu en plena "Febre d'Or", funda un col·legi a Barcelona, i atesa la seva professionalitat li demanen que dirigeixi l'Escola Racionalista de Nenes a Sabadell.

Durant la seva estada a Sabadell va treballar sempre com a pedagoga i va dirigir centres escolars. Va morir el 1896 mentre era titular d'una escola gratuïta de nenes. Com a dona rebel, va viure en moviments socials que trencaven les pautes culturals del seu temps, i gràcies al seu tarannà abnegat i generós va lluitar sempre pels més afeblits i desfavorits.

FERRER I GIRONÈS, Francesc

Isabel Vilà: la primera sindicalista catalana
ISBN: 84-922266-0-9

I. Llagostera. Ajuntament 1. Vilà i Pujol, Isabel – Biografia
32 Vilà i Pujol, Isabel

ISABEL VILÀ I PUJOL

LA PRIMERA SINDICALISTA CATALANA

Francesc Ferrer i Gironès

Núm. 1
Data edició Desembre 1996
Tiratge 500 exemplars

Edició
Ajuntament de Llagostera
Arxiu Municipal

Portada
Detall de la fotografia del personal de la Fàbrica de taps de Josep Botet (1888).
(Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols)

Impressió
Nonell, S.C. Llagostera

Dipòsit legal
GI. 1.157 - 1996

ISBN
84-922266-0-9

Agostí
abril - 97

PRÒLEG

L'any 1990 l'Arxiu Municipal i l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Llagostera varen iniciar la publicació de *Crònica*, una revista destinada a difondre el coneixement de la història local i també altres disciplines referides al nostre entorn. Fins ara es pot dir que el coneixement i l'acceptació que ha tingut *Crònica* entre els llagosterencs, i també entre un públic més ampli, ha estat considerable.

Aquesta resposta positiva dels lectors assegura la continuïtat de la publicació. I no només això. *Crònica* dona ara un esqueix que esperem que arrel·li i que doni bons fruits: la col·lecció *Els llibres de Crònica*.

Crònica va néixer essent Alcalde el recordat Narcís Casas Masgrau, un home que estimava profundament el seu poble i al qual no escatimava dedicació ni esforços. Seguint aquesta mateixa línia de recuperació de la nostra memòria col·lectiva, va donar també el seu suport total a la idea d'iniciar aquesta nova col·lecció. Aquest serà un llegat més que ens haurà deixat a favor de la nostra col·lectivitat.

Amb el llibre sobre Isabel Vilà, que enceta aquesta col·lecció, Francesc Ferrer ha fet un treball profusament documentat d'investigació històrica. Ha sabut refer uns anys de la nostra història local a través de la vida d'una dona singular.

Fa cent anys, en una època d'ostracisme cultural i en el marc d'una realitat històrica i social profundament diferent de l'actual, Francesc Ferrer fa ressuscitar la figura d'una dona catalana idealista, rebel i solitària que va lluitar al costat dels oprimits i els desvalguts brandant l'estendard dels drets humans i de les llibertats fonamentals de l'individu.

I tot això ho fa amb delicadesa i precisió. Amb la delicadesa i la precisió del que busca i descobreix quelcom que admira i aplaudeix i que vol donar a conèixer amb l'afany de retre justícia a un personatge que la societat ha injustament oblidat.

Llagostera, desembre de 1996.

PILAR SANCHO ESPIGULÉ
Alcaldeessa de Llagostera

I. INTRODUCCIÓ I ANTECEDENTS

Carles Rahola, en relatar la biografia dels personatges més significatius del republicanisme i del progressisme gironí del segle passat, va fer-hi constar Isabel Vilà amb aquestes paraules: *"Isabel Vilà; em plau d'escriure el teu nom oblidat: tu vares voler ésser útil, amb la teva feblesa de dona, per al triomf d'un ideal de llibertat: tu vares compartir de tot cor l'entusiasme dels lluitadors: tu vares endolcir, amb la teva sola presència, unes hores d'inquietud i d'angoixa: tu fores una digna descendent d'aquelles dones de les comarques gironines que l'any 1809 contribuïren a una de les gestes més gloriuses de la nostra història."*¹

Sentides i romàntiques evocacions de Rahola, però igual que d'altres autors, quan varen fer o han fet referència a Isabel Vilà, sempre se l'ha considerada com a activista republicana, de ben segur que això és gràcies a la memòria que en va fer el diputat de Sant Feliu de Guíxols Pere Caimó, des de l'exili, en relatar els esdeveniments del "Foc de la Bisbal" de l'octubre de 1869, quan els republicans federals es varen aixecar en armes contra el govern, i Caimó parlà d'ella amb aquesta descripció:

"No debo dejar de hacer mención de un hecho que honra en gran manera al bello sexo de nuestra provincia. Con los republicanos de Llagostera vino una joven de dicha población, llena de gracia y juventud, pues no habia cumplido los diez y ocho años, llamada Isabel Vilà, joven virtuosa y ferviente republicana, que desde largo tiempo se venia ocupando en proveerse de hilas, vendajes y todo lo necesario para la cura de

¹ Carles Rahola. "Vides Heroiques". Girona. Tallers gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament. 1932. p. 20.

heridos en campo de batalla, previendo que sus preparativos podían ser un día de inmensa utilidad. Este día llegó en efecto y abandonando la tranquilidad y dulzuras del hogar doméstico, trocólas gustosa la joven heroína por los azares de la campaña. Su asidua asistencia para con los heridos de La Bisbal, quedará siempre grabada en nuestra memoria con los indelebles caracteres de la gratitud. Tanta abnegación y patriotismo bien merecen una distinguida página en los fastos de la insurrección republicana. Excusado sería añadir que todos la respetaban como a la más querida de las hermanas.”²

Efectivament, la bella descripció del diputat Pere Caimó, va fer entrar a la història la jove Isabel Vilà, pel seu heroisme i la seva valentia en ajudar els republicans federals aixecats amb armes. Per això, també Carles Rahola va insistir-hi en el seu llibre que publicà com a “*paraules a la joventut*”, i va tornar a fer citació de la llagosterenca Isabel Vilà qualificant-la com una dona heroica de Catalunya³, com d’igual manera també parlà de la vida íntima i professional d’Isabel Vilà en el seu article publicat a “El Diluvio” a l’agost de 1935.

Tanmateix, la memòria col·lectiva sobre Isabel Vilà, tot i el relatiu oblit en què molt sovint se l’ha tinguda, com digué Rahola, sempre se l’ha recordada per la seva presència al “Foc de la Bisbal” el 1869, i per la seva militància política en el republicanisme federal. Però, la realitat fou que la vida d’Isabel Vilà va tenir d’altres dimensions socials que precisament per la seva edat, i per ser dona, –això considerat en el temps en que va viure–, potser encara ressaltava més la seva persona i té molta més importància històrica el seu testimoniatge col·lectiu. Isabel Vilà a més a més de la seva precoç militància política, cal estudiar-la en especial pel seu activisme sindicalista i la seva activitat pedagògica, atès que fou una avançada en el seu temps per les seves preocupacions socials que va viure i va projectar envers la societat. Per tot això, volem intentar de fer un disseny de la seva vida i fer esment de totes les dades que ens ha estat possible de trobar en la recerca que hem menat.

² Pere Caimó. “Reseña Histórica de los Sucesos de la villa de La Bisbal y su distrito”. Dàrius Rahola. Girona. 1933. p.15.

³ Carles Rahola. “Breviari de Ciutadania”. Gràfiques Dàrius Rahola. Girona. 1933. p. 113.

El diputat Pere Caimó, de Sant Feliu de Guíxols, quan des de l'exili va escriure la ressenya del "Foc de la Bisbal", va fer entrar Isabel Vilà a la història política de les nostres comarques.

II. ORIGEN FAMILIAR D'ISABEL VILÀ

Isabel Vilà i Pujol va néixer a Calonge el tres d'agost de 1843. La inscripció registral indica que fou batejada a la parròquia de Sant Martí de l'esmentada població el 16 d'agost d'aquell any, fent-li de padrina l'àvia materna Isabel Armet, sense cap padrí.⁴ El seu pare Segimon Vilà i Roure era de Calonge, (en alguns llocs figura de Palamós) igual que els seus avantpassats, i era de professió taper. La seva mare Teresa Pujol i Armet era filla de La Jonquera (en una altra inscripció figura ser originària d'Agullana). Aquest matrimoni va tenir cinc filles Francesca (1838), Lluïsa (1840), Isabel (1843), Caterina (1846) i Adelaida (1852).

Isabel Vilà, com s'ha vist, fou la tercera filla d'aquest matrimoni i va néixer un mes abans que esclatés la revolució coneguda per "La Jamància", la qual va tenir repercussió a tot Catalunya, i a les nostres comarques amb especial ressonància a Olot, Girona i Figueres on es varen crear juntes locals de suport als rebomboris. Aquesta revolta contra la política d'Espartero va gaudir del suport de tota la classe treballadora. A Olot, Roses i Girona els sublevats varen ser reduïts per l'exèrcit. Girona fou bombardejada pel general Prim. Figueres va resistir més i no fou dominada fins el 1844. La pujada al tron d'Isabel II amb la seva majoria d'edat i la repressió de la revolució va representar el començament d'un nou règim conegut com la dècada moderada de Narváez, que fou una dictadura en la qual es va reprimir tot el moviment obrer de les nostres comarques.

⁴ Arxiu de la Parròquia de Calonge. Llibre de Bateigs relatiu a 1843. p. 180

ESTADO NÚMERO 1.

PROVINCIA DE Gerona

PARTIDO JUDICIAL DE la Bisbal

PUEBLO DE Llagostera

INSCRIPCION NÚMERO 503

Cédula de inscripción que, en cumplimiento del Real decreto de 14 de Marzo de 1857, presenta D. Isabel Vilà como cabeza de su familia de todas las personas que han permanecido en dicha casa en la noche del 21 de Mayo con las distinciones siguientes:

Numeracion de las personas.	Nombre y apellidos paterno y materno.	Edad.	Estado.	Profesion, oficio, ocupacion o posicion social.
1.	Isabel Vilà y Pujol.	14	Viuda.	"
2.	Francisca Vilà y Pujol.	59	Soltera.	"
3.	Lucia Vilà y Pujol.	57	Soltera.	"
4.	Isabel Vilà y Pujol.	53	Soltera.	"
5.	Catarina Vilà y Pujol.	51	Soltera.	"
6.	Alba Vilà y Pujol.	5	Soltera.	"
7.	Isabel Vilà y Pujol.	80	Viuda.	"

Full d'empadronament d'Isabel Vilà i la seva família l'any 1857.

(Arxiu Municipal de Llagostera (AML). Padrans d'habitants).

era molt elevat en aquella època, atès que les dades relatives a 1860 ens recorden que la mitjana d'il·letrats era del 75'52% de la població, i entre les dones l'analfabetisme encara era més gran, ja que en les xifres amittjades de tot l'Estat, aquell mateix any arribava al 86%.⁹ Segons les dades estadístiques d'aquells anys els que no sabien llegir al partit judicial de la Bisbal eren el 74'10% de la població.¹⁰ En conseqüència, podríem estimar que l'analfabetisme que li atribueix el padró de 1861 és més aviat fruit de la rutina dels funcionaris que no pas de la realitat, perquè Isabel tenia molt d'interès a formar-se culturalment i és ben segur que sabia llegir i escriure.

A l'empadronament del 1865 el padró municipal indica que la família Vilà està composta per la mare Teresa de 50 anys, amb les seves filles solteres Isabel (20 anys), Caterina (18 anys) i Adelaida (11 anys) i que viuen a la Placeta d'Orient, i pel padró de 1870 sabem que la família Vilà-Pujol s'havia traslladat a viure al carrer de la Victòria, de Llagostera.¹¹

La germana gran Francesca es va casar el 1860 amb el taper Esteve Vilar i Vilaseca, veí de Llagostera però originari de Blanes. La germana Llúcia el 10 de maig de 1861, a l'edat de 22 anys, es va casar amb el fabricant de taps de Llagostera Joaquim Casals i Rourich, i en esdevenir vídua, el 1877 en segones núpcies es casà amb el metge-cirurgia republicà Eugeni Maranges. La germana Caterina es casà amb el també taper Joaquim Roqueta i Paradedà, de Llagostera, el 13 d'octubre de 1869. El 14 d'agost de 1870 es casà igualment la germana Adelaida quan tenia 18 anys, amb el també taper llagosterenc Salvador Sanabres de 19 anys, originari de Sant Feliu de Guíxols. En aquest darrer casament els padrins de noces foren el conegut escriptor republicà i maçó Artur Vinardell, i Esteve Vila, de Calonge.¹²

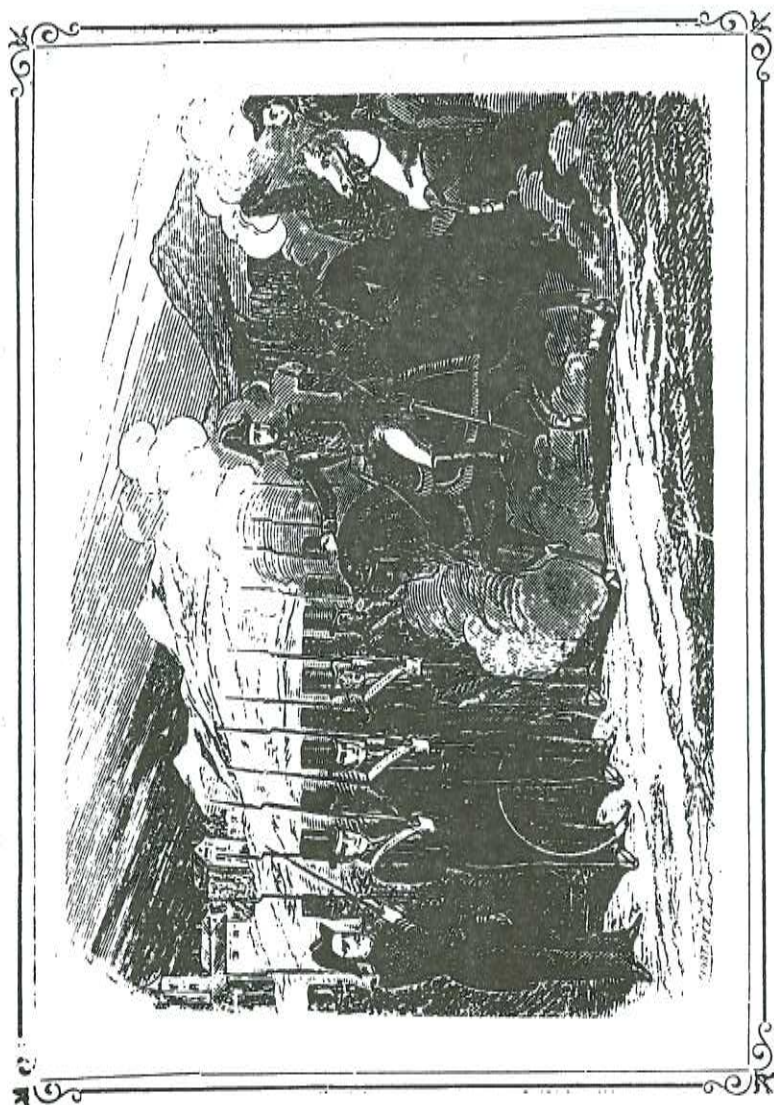
En la seva joventut Isabel Vilà, segons la defineix Rahola, era "una

⁹ Lorenzo Luzuriaga. "El analfabetismo en España". Museo Pedagógico Nacional. Madrid. J. Cosano. 1926. p. 43 i 81.

¹⁰ P. Martínez Quintanilla. "La provincia de Gerona. Datos estadísticos". Girona. 1865. p.145.

¹¹ Arxiu Municipal de Llagostera. Padrans de 1865 i 1870.

¹² Arxiu Parroquial de Llagostera. Llibre de Matrimonis núm. 7 (1860-1876) p. 17, 109 i 118.

Quan va néixer Isabel Vilà, un mes després va esclatar "La Jamància", una revolta contra la política d'Espartero.

(Al gravat Espartero davant de les milícies catalanes).

noia encisadora i d'una gran bondat". Rahola va poder escriure aquesta frase per la informació manuscrita que el 8 de maig de 1934 va rebre d'una neboda d'Isabel Vilà, la senyora Consol Roqueta Vilà de Bassas, la qual havia conegut la seva tia Isabel quan ja tenia 40 anys i havia tornat de l'exili a França. La Sra. Roqueta escriu que la seva tia Isabel en conèixer-la li va causar una agradable impressió en contemplar-la, i que els seus pares sempre deien que *"de jove era d'un físic encisador i d'un caràcter tot bondat."*

Pot explicar el seu caràcter aquest passatge de la seva vida que relata la seva neboda Sra. Roqueta. Isabel va establir relacions amb un jove de la població, de molt diferent condició econòmica, i aquell jove un dia es proposà, permetre's una innocent llibertat amb ella. De moment, Isabel pensà en la diferència de classe que hi havia de l'un a l'altre, i li va semblar allò una falta de respecte. Decidí acomiadar-lo i així ho féu, des d'aquell dia Isabel refusà sempre freqüentar qualsevol lloc de diversió, es va allunyar sempre de tots els llocs on li semblà que hi podia tornar a tenir contacte amb ell, el seu antic promès.¹³ Isabel Vilà va romandre soltera tota la vida sense casar-se mai.

Pel que fa a les seves activitats abans d'esdevenir la revolució de "La Gloriosa", la neboda Sra. Roqueta Vilà ens fa aquesta descripció de la seva tia: "Òrfena de pare, necessitava treballar per atendre la seva subsistència i les hores que li quedaven de lleure les invertia a atendre els malalts del poble, que eren els seus amics predilectes, i a instruir-se, atès que tenia la idea d'arribar a ser mestra d'escola, i en això va posar molta tenacitat."¹⁴. Queda ben definida la vida d'Isabel en la seva adolescència i joventut; les seves activitats eren el treball i a més més preocupar-se pels malalts i conrear la intel·ligència per perfeccionar-se culturalment.

Cal tenir present que l'educació de les nenes tenia especials circumstàncies a la primera meitat del vuit-cents. No era pas compartit per tothom que la dona tenia el mateix dret que l'home a rebre l'educació. I a

¹³ Arxiu Històric de Girona (AHG) Traducció de la carta manuscrita de Consol Roqueta Vilà. Fons de Carles Rahola. Facilitada per la gentilesa de Josep Clara.

¹⁴ AHG Fons Carles Rahola. idem.

més a més s'entenia normalment que l'educació de les nenes tenia més a veure amb la formació de la moral, que no pas amb l'adquisició de coneixements. Era la dialèctica de l'educació enfront de la instrucció. Passada la dècada moderada (lleí Moyano 1857) ja s'estableix l'obligatorietat d'escolaritzar les nenes, però encara els texts de l'època ens mostren que el concepte d'educació -dirigida al cor- no està d'acord al d'instrucció -dirigida al cervell-, i que en general l'objectiu general de l'educació de la dona consistia en la formació de l'ànima, del cor, del caràcter, de la voluntat, de les bones maneres, etc.¹⁵ Per això l'anhel d'Isabel havia d'anar contra corrent si aspirava a ser mestra. Però, tot i aquesta tenaç vocació d'arribar a ser mestra d'escola, cal recordar que hi tenia poques possibilitats, perquè malgrat que la llei Moyano (1857) va permetre l'establiment de Normals femenines "*El gobierno procurará que se establezcan Escuelas Normales de Maestras para la mejor instrucción de las niñas*", la seva materialització ho va deixar a l'arbitri de les Diputacions Provincials com una cosa optativa. A les comarques gironines la Diputació provincial de Girona no va demanar l'establiment de l'Escola Normal de noies fins el 1913, i en el 1914 el govern la va autoritzar.¹⁶ Fins aquella data les mestres treballaven a l'ensenyament sense titulació i amb un "certificat d'apetitud".

Però tanmateix, tot i aquests inconvenients socials respecte a rebre educació, també sabem que va participar a la vida política, i la seva neboda ens ho diu amb la concepció al·legòrica que en tenia Isabel: "*va prendre també part molt activa en allò que alguns en diuen política, i que ella sempre vaig sentir que en deia la santa causa de la llibertat*". Durant el regnat d'Isabel II, i abans de "La Gloriosa", quan es vivia sota els governs "moderats" que des del 1866 van dissoldre les Corts i sota la dictadura de Narváez, no era pas desafortunat dir que la participació del poble en política era equivalent a lluitar per "la santa causa de la llibertat".

¹⁵ Pilar Ballarín.- "La Construcción de un modelo educativo de utilidad doméstica". "Historia de las Mujeres". Taurus. 1993. vol. IV. Cedit per Montserrat Duch.

¹⁶ Joan Puigbert. "La Normal de Girona i el Magisteri públic" (1914-1936). p.16.

III. LA REVOLUCIÓN DE SEPTIEMBRE "LA GLORIOSA"

Quan esclata la revolució al setembre de 1868 coneguda com "La Gloriosa" cal estimar que Isabel Vilà té 25 anys. Aquesta revolució que provoca el destronament de la reina Isabel II, fou menada pels demòcrates, liberals i progressistes. A les comarques gironines va tenir capdavanters decidits que tot seguit varen constituir una Junta Revolucionària Provincial, i al poble de Llagostera amb especial hegemonia dels republicans es va crear també una Junta Revolucionària local encapçalada per Antoni Romeu. Així va començar el període històric conegut com a Sexenni Democràtic.

La família Vilà-Pujol és ben segur que ideològicament estava marcada pel republicanisme federal. En primer lloc perquè a Calonge aquest partit polític agrupava les tres quartes parts de la població i els tapers "*per regla general era un estament culte i molt interessat en política, essent la immensa majoria partidaris d'en Pi i Margall i completament anticlericals*".¹⁷ A Llagostera quan va esclatar "La Gloriosa" el republicanisme federal també hi era majoritari, atès que Pere Caimó per anar a defensar el nou règim emergent a la ciutat de Girona va demanar el suport de les milícies populars llagosterenques, com diuen les cròniques: "...y aquella misma noche (30 de setembre), no obstante la lluvia que sobrevino, regresó a Gerona con las fuerzas populares. Unieronsele durante el tránsito los entusiastas voluntarios de Castell d'Aro y los de la republicana villa de Llagostera, formando un total de trescientos hombres."¹⁸ Cal recordar

¹⁷ Pere Caner i Estrany. "La Vall de Calonge". Ajuntament de Calonge. 1983. p.123 i 218.

¹⁸ Nicolás Díaz Pérez. "Biografías de los Diputados a Cortes de la Asamblea constituyente de 1869" Madrid. 1869. Imprenta Tomás Alonso. Tomo II. p. 275.

igualment que les germanes d'Isabel com s'ha vist també es varen casar amb republicans.

L'etnòleg francès Elie Reclus (germà del geògraf), que amb companyia del conegut ideòleg i polític Fernando Garrido, pocs dies després del cop d'Estat, varen viatjar per les comarques gironines, relata la seva visita a Llagostera el dimecres dia 4 de novembre de 1868, i també expressa el gran ambient progressista i republicà dels llagosterencs que d'una manera gairebé total els varen rebre i assistiren al míting que celebraren. Parla també del Casino de Llagostera on varen anar a prendre un refresc, i observa que hi tenen penjat a més més de la famosa "Taula sinòptica dels drets i deures del ciutadà" els retrats de Garibaldi, Lincoln i Orsini, com a lluitadors per les llibertats.¹⁹ Cal fer notar que el casino a què fa referència, ben segur que és el "Casino Republicano Obrero", anterior al conegut casino actual que fou fundat posteriorment el 1891.²⁰

A Llagostera en aquest ambient revolucionari, les dones hi devien tenir un paper protagonista, atès que el març de 1869, mitjançant la intervenció del diputat republicà Pere Caimó, de Sant Feliu de Guíxols, fou presentada a les Corts Constituents, de Madrid, una exposició subscrita per 800 dones llagosterenques sol·licitant al parlament l'aboliment de les quintes i les matrícules de mar, així com també la separació de l'església i l'estat i l'establiment del matrimoni civil.²¹

A l'arxiu del Congrés de Diputats, la recerca d'aquesta exposició presentada a la sessió del dia 18 de març sota la presidència de Nicolàs Mª Rivero, ha estat infructuosa. Trobar aquest document ens hagués permès analitzar les signatures de les llagosterenques, o el nom de les que el varen subscriure atès el gran coeficient d'analfabetisme, però podem suggerir el protagonisme d'Isabel Vilà, que aleshores ja tenia 25 anys, en la recollida d'adhesions. Tanmateix, sí que podem afirmar que la investigació feta als Diaris de Sessions del Congrés de Diputats relatiu a aquell període, de

¹⁹ Josep Clara. "El federalisme a les Comarques Gironines 1868-1874". Diputació de Girona. 1990. p. 335.

²⁰ Pere Solà. "Instrucció i Esbarjo a un Casino de Comarques: L'arrencada del Casino Llagosterenc (1891-1903)". Col·legi Universitari de Girona. 1978. p. 143.

²¹ Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes núm. 30. 18 de març de 1869. p. 563.

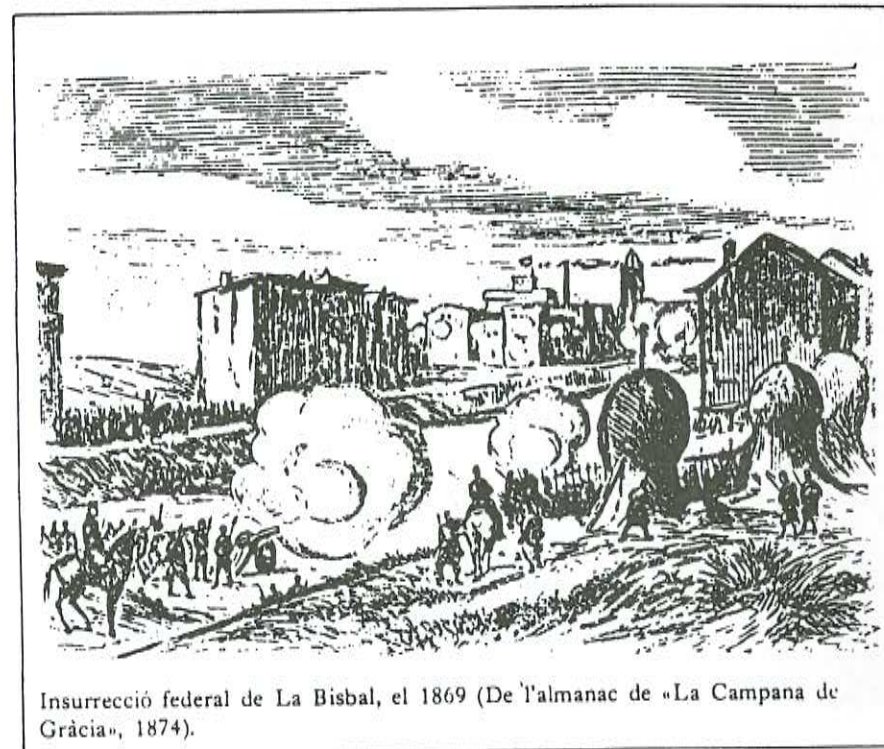
Entre d'altres lluitadors per la llibertat, al Casino de Llagostera, el 1868, hi tenien el retrat d'Abraham Lincoln.

totes les exposicions presentades de tot arreu per part dels republicans federals, en molt poques poblacions les sol·licituds formulades estaven subscrietes per dones, i menys amb tanta quantitat com a Llagostera. En general les peticions adreçades al Congrés que havia de redactar la Constitució, provenien de centres federals, nuclis republicans, ajuntaments, cercles cívics, entitats o veïns en general, però gairebé enlloc dins de la multitud de demandes presentades hi constava que eren exclusivament "señoras", com va passar a Llagostera.

Al cap d'un any de la revolució, a l'octubre de 1869, els republicans descontents amb la política del govern de coalició i decebuts per les seves orientacions, preparaven un aixecament en armes. A Llagostera, a les reunions prèvies que s'hi celebraren, la majoria dels militants republicans federals concorrents eren partidaris de la violència. Isabel Vilà, que també va assistir-hi, va ometre el seu vot favorable a la insurrecció armada, car creia que no tenia cap possibilitat de reeixir. Fou en una d'aquestes reunions, que un dels militants republicans, sense els miraments que es mereixia Isabel, s'atreví a titllar-la de: *covarda! covarda!*. Isabel contestà, molt indignada: "*Covarda, no, això mai, humanitària i abnegada, sí. Aniré on aneu vosaltres. Vosaltres amb fusells, jo amb benes, draps i desfiles, per a restringir i eixugar fins allà on sigui possible la sang que tant bàrbarament s'anava a vessar*".²² I tal dit, tal fet. Sense esperar més, des d'aquell dia va fer els preparatius necessaris per preparar l'equip. També hi varen col·laborar altres dones de Llagostera, algunes, per cert, ben distingides com la Sra. Romeu, la qual va facilitar la casa pairal de la família situada a la Plaça de la Indústria. Segons Isabel Vilà fou allà on es preparà tot l'equip per a la cura dels ferits.

El dia de la mobilització els federals del Baix Empordà, encapçalats pel diputat Caimó, acordaren concentrar-se a la Bisbal per poder-se ajuntar amb les altres columnes que havien d'arribar des de l'Alt Empordà i de la Muntanya per anar tots plegats fins a Girona. Els republicans federals de Llagostera varen anar a peu des de la seva població fins a Calonge, on es varen trobar amb la columna que venia des de Sant Feliu de Guíxols en

²² AHG. Fons de Carles Rahola. Manuscrit Sra. Roqueta.

Insurrecció federal de La Bisbal, el 1869 (De l'almanac de «La Campana de Gràcia», 1874).

Els republicans federals descontents amb la política del govern es varen aixecar en armes. Els del Baix Empordà es concentraren a la Bisbal. Durant el "Foc de la Bisbal" de l'octubre de 1869 Isabel Vilà hi participà per curar els ferits republicans.

Dibuix de l'artista Lluís Bosch Martí, inspirat en la capçalera del periòdic "Lo Somatent". Representa el "Foc de la Bisbal" amb el diputat Caimó al capdavant i l'ajut d'Isabel Vilà.

direcció cap a la Bisbal. Entre els republicans llagosterencs hi havia Isabel Vilà, preparada adientment per socórrer els ferits, que anava acompanyada del seu oncle, l'oncle Josep, tal com li deia ella. Allà es va comportar de la manera que explicà Caimó en les seves memòries.

Segons les dades aportades per la neboda, l'oncle Josep i el cunyat Roqueta, varen pagar el tribut de sang al "Foc de la Bisbal". El pare de la neboda tenia cicatrius i l'oncle Josep un tret li va malmenar la mandíbula superior. Quan es va acabar l'enfrontament armat i l'oncle Josep va estar en condicions de traslladar-se cap a Llagostera, quedaven encara a la Bisbal alguns ferits, i Isabel Vilà no en volia sortir fins que n'haguessin tret el darrer ferit. Però el seu oncle va dir-li: "*de casa teva t'he tret, i a casa teva t'haig de tornar*". I així el seu oncle se la va endur d'allà, emportant-se-la cap a Llagostera i ella el va obeir.

El seu comportament en aquells esdeveniments fou exaltat per la ploma de Pere Caimó, tal com s'ha vist, "amb els indelebles caràcters de la gratitud". Només caldria afegir que l'edat de 18 anys que estableix Caimó, no era correcta, atès que era de 26 anys tal com confirmen oficialment els padrons municipals esmentats i naturalment la partida parroquial del bateig. Però, sí que cal insistir que el més important per nosaltres és que Caimó ens situa Isabel Vilà dins de les coordenades ideològiques i també ens retrata una activista valenta i decidida i d'autèntic caràcter lluitador. És gràcies a la descripció de Caimó que podem disposar d'una definició clara i definitiva sobre Isabel Vilà, i que ens la pot fer entendre i comprendre en aquells moments tan convulsius.

IV. INICI DE LA INTERNACIONAL (AIT) I PROSELITISME

El 1870, després del fracàs de l'insurreccionisme federal, al mes de juny es celebra a Barcelona el I Congrés Obrer Espanyol, en el qual es constituïx la Federació Regional de la Internacional, la qual s'havia fundat anteriorment a Londres el 1864. D'ençà d'aquest moment "La Internacional" agafaria empena i, afavorida pel dret d'associació reconegut i promulgat pel nou règim polític que va encetar el sexenni democràtic (Decret de 28 de novembre de 1868), les associacions sindicals adherides s'escamparien arreu majoritàriament sota la sigla de l'AIT.

Les primeres notícies que tenim de la introducció de "La Internacional" a l'àrea suro-tapera del Baix Empordà i la Selva, és mitjançant una lletra del 5 d'abril de 1872 del sindicalista Genís Vidal, de Sant Feliu de Guíxols, que informa del "*Movimiento de los obreros taponeros*", i fa descripció de la situació de l'AIT a Sant Feliu de Guíxols, a Palafrugell, a Tossa, a la Bisbal, a Palamós, etc. i quan parla de Llagostera diu "*en cuyo punto estan más por las luchas de republicanos de Romeu contra los de Vinardell, que no por la solidaridad obrera*".²³

Tanmateix una "comissió de propaganda" que el mes de maig de 1872 va recórrer les poblacions de Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Sant Joan

²³ "La Federación". Òrgan de la Federació Barcelonina de l'AIT. Barcelona. 14 d'abril de 1872. núm.139. Les discrepàncies ben segur que es refereixen a les tensions que dins del partit republicà es varen generar entre els "benèvolts" i els "intransigents" amb motiu de les eleccions de 1872. Vinardell segur que es refereix a Artur Vinardell i Roig, director de la publicació benèvola "La Provincia" editada a Girona, padrí de noces de la germana d'Isabel, i Romeu és Antoni Romeu i Raig, federal que encapçala la Junta Revolucionària Llagosterenca el 1868 i posteriorment guanyà les eleccions municipals a Llagostera.

de Palamós i Llagostera informa que avança molt la constitució de l'AIT en aquelles poblacions i en referir-se a Llagostera en concret explicita que estaven ja preparades per a constituir-se les seccions *"de albañiles y tapo-neros quedando en ambos puntos (Palamós i Llagostera) muy adelantada la constitución de los trabajadores del campo"*.²⁴

Isabel Vilà no és aliena a aquesta introducció de "La Internacional" atès que hom ha pogut comprovar també que treballà pel moviment obrer de les nostres comarques. Tenim constància que el dia 30 d'agost de 1872 va participar en un míting de proselitisme sindicalista al qual hi varen assistir molts de treballadors (es parla de 1.500 obrers) que es va celebrar a Sant Feliu de Guíxols.

Des dels cercles internacionalistes de Barcelona se li reconeixen aquests mèrits. D'altra banda una crònica de "La Federación" explica que una comissió de militants de l'AIT que havia anat a Palamós, quan arribà a Sant Feliu de Guíxols fou *"auxiliada grandemente por la obrera Isabel Vilà, ha hecho la propaganda en esta localidad, habiendo obtenido como fruto de sus trabajos el que todos los oficios de San Feliu en una reunión de más de 1.500 trabajadores acordasen entrar inmediatamente a constituir el Consejo Local y formar parte de la Asociación Internacional de Trabajadores"*.²⁵

Els redactors barcelonins de "La Federación" s'excusen que per manca d'espai, no poden transcriure la totalitat del discurs pronunciat per Isabel Vilà a l'esmentat míting, però més endavant publiquen el final de la seva intervenció, per excitar totes les treballadores a seguir el seu exemple. Transcrit literalment aquest discurs va acabar així :

"Pues bien inseparable clase obrera; si de ti depende tanto bien, ¿Cómo te abstienes un instante tan solo sin asociarte?. ¿Cómo no escuchas el clamor continuo de tus hermanos y asociados?. ¿Será que no los habras oido o comprendido o que no quieres oírlos y comprenderlos?. Si así fuese peor para tí, pero no lo creo, creo mas bien que te detiene algun

temor mal comprendido: pero abre los ojos y veras la luz de la razón en lo que te ha sucedido, en lo que te está sucediendo actualmente y en lo que va sucederte, y se te desvanecerá este temor que no comprendes, y te digo que no comprendes porque de haberlo comprendido te habrias asociado ya, puesto que así lo comprende quien desearia verte llegar en el puesto de salvación." *"Y vosotras hermanas mías, ¿sereis acaso las que producireis este efecto, de que se abstengan vuestros hermanos, vuestros esposos y vuestros hijos de asociarse?. ¡Ah!. Una gran parte de ello creo que si; pero creo que la parte más grande, la parte total, depende de nuestra ignorancia. Esto es, amigas mías, el peso más grande que pesa sobre nosotras es que es el peso que muchas madres, sin quererlo ellas, ponen encima de sus hijos y que muchos lo llevan hasta la muerte."*

"Si de tanto mal es causa la ignorancia, hermanas mías, forzoso es que abramos los ojos para ver nosotras tambien la voz de la razón; y si es necesario que tomemos parte en dicha sociedad para acabar con los males que pesan sobre nosotras y sobre esta desventurada humanidad, que gime bajo la mala organización social y política, debemos hacerlo sin detenernos un instante, como ya lo he hecho yo, y lo he hecho porque no solo he visto la razón que tiene la clase obrera de asociarse, sino que he probado por mucho tiempo las amarguras que sufre con ciertos burgueses, una obrera que ama su dignidad. Por cuyas razones me hallo al lado de los propagadores que dignamente propagan dicha idea, puesto que no me es posible ayudarles con mi elocuencia."

*"Dando a todos los hijos del trabajo un fraternal abrazo vuestra hermana os saluda en bien de la Internacional el grito de "Viva la Unión de los Trabajadores"."*²⁶

Malgrat que no hàgim pogut recuperar sencer el discurs d'Isabel Vilà, hom pot observar que es tracta d'una intervenció proselitista, encaminada a encoratjar els treballadors a associar-se, però, que a més a més dels conceptes clars sobre la classe obrera, de la necessitat de lluitar per superar la seva situació desvalguda a la llum de la raó, del temor i por que acovar-deix els treballadors a associar-se, ensems invoca la ignorància com a fre, i també exalta la dignitat dels obrers. Com a dona s'adreça directament a

²⁴ "El Trabajo". Revista que substituï "La Federación" per supressió governativa. 26 de maig de 1872.

²⁵ "La Federación". Barcelona. 9 de setembre de 1872. núm.160.

²⁶ "La Federación". Barcelona. 14 de setembre de 1872. núm.161. p. 3.

L'Associació Internacional de Treballadors es fundà a Londres el 1864. A Barcelona el juny de 1870 es constituí la secció espanyola. A Llagostera es va crear l'octubre de 1872.

les treballadores com a principals elements en el comportament social dels homes per ultrapassar el temor i la ignorància. Amb paraules planeres i pedagògiques, amb l'empenta sindicalista que Isabel Vilà abranda intenta transmetre l'energia també a totes les famílies mitjançant l'impuls i la participació de les dones obreres. Una saviesa popular indiscutible i un exemple primerenc de l'activisme femení en el camp laboral, que ens mostra el tremp d'Isabel Vilà.²⁷

El Consell Federal de l'AIT, amb seu a València, assabentat de la seva presència a l'esmentat míting, li va adreçar una carta el 8 d'octubre, on fent referència a l'acte sindicalista celebrat l'encoratjava a continuar en la labor proselitista de l'AIT. A la lletra esmentada li diu el Consell Federal: *"en él demuestras que estás animada de las mejores ideas que pueden conducirnos a la completa y radical Emancipación de todos los esclavos de esta injusta y criminal sociedad"*. I a continuació li afegeixen: *"Continúa, querida hermana propagando los principios radicales y revolucionarios que defiende nuestra querida Asociación Internacional de los Trabajadores, y puedes estar convencida que trabajas por la causa más grande que persigue la Humanidad, que es la causa de la Justicia, puesto que es la del Trabajo"*. (veure annex).²⁸

²⁷ La Internacional tenia com a fita l'emancipació de la dona. El setembre de 1870 el moviment de dones obreres exposa com un pas endavant que a Ginebra la "Secció de Dames" es canvià el nom i el transformi en "Secció Central de Treballadores". A "El Trabajo" (núm. 149) de juny de 1872, a Barcelona es fa una crida a les obreres barcelonines per crear una secció de dones i ajudar la lluita del treball contra el capital, invocant-les com: "Vosotras hijas de obreros, madres de obreros, esposas de obreros".

²⁸ Carlos Seco Serrano. "Asociación Internacional de los Trabajadores. Cartas, Comunicaciones y Circulares del Consejo Federal". Facultat de Filosofia i Lletres. Universitat de Barcelona. Vol. I p. 183.

V. L'ASSOCIACIÓ INTERNACIONAL DE TREBALLADORS A LLAGOSTERA

Des del Consell Federal de València també animaren Isabel Vilà a fundar una federació local de l'AIT a Llagostera. Isabel treballa en aquest sentit i a més de participar en la creació de la secció de paletes, i també més endavant a la secció dels treballadors del suro, poc després s'arrodonaix la tasca encomanada fundant la Federació Local de l'AIT a Llagostera.

A l'octubre de 1872 quan l'AIT configura la "Unió dels Treballadors en la Construcció d'Edificis de la Regió Espanyola" en la relació de les societats que la componen ja hi figura la Secció de Paletes de Llagostera, la qual com adreça del responsable hi consta Isabel Vilà, domiciliada al carrer de la Victòria, o sigui al mateix carrer on està empadronada des del 1870.²⁹ La carta de la Secció de Paletes per demanar l'entrada a l'AIT havia estat signada per Isabel Vilà, figurant com a Secretària del Consell Local.

Al 12 d'octubre de 1872 el taper Salvador Sanabras, de Llagostera, (cunyat de la Isabel Vilà), va enviar una lletra al Consell Federal de l'AIT, a València, en nom de la "Societat Fraternal de Tapers" per la qual expressava la resolució adoptada d'entrar a formar part de l'Associació Internacional de Treballadors.³⁰

²⁹ Carlos Seco Serrano. "Cartas, Comunicaciones,..." Op. cit. Vol. I. p. 198.

³⁰ Carlos Seco Serrano. "AIT. Actas de los Consejos y Comisión Federal de la Región Española 1870-1874". Tom I. 1969. p. 302.

LA FEDERACION

ÓRGANO DEL CENTRO FEDERAL DE LAS SOCIEDADES OBRERAS

Publicada en el Centro de Estudios, número 10, Bar-
celona, España.

SE PUBLICA TODOS LOS DOMINGOS

Propósito de esta publicación. — Para la Federación Obrera de España, la
publicación de esta revista es un deber. Para el obrero, la revista es un
medio de cultura y de acción. Para el lector, la revista es un medio de
información y de acción. Para el lector, la revista es un medio de
información y de acción. Para el lector, la revista es un medio de
información y de acción.

LA ASOCIACION

La Asociación Obrera de España, fundada el 10 de
enero de 1900, es la única que ha logrado
reunir a todos los obreros de España, de
la Península y de las Indias.

Inteligentes, austeros, íntegros, los obreros de España, en la
administración de los Estados, suplen y de valiosos miembros,
que constituyen una interesante familia por su unión en la economía.

Las sociedades cooperativas, si son interesantes, han el punto
de vista de la producción, la son también en el del consumo, y
las prácticas prácticas que de ella se hacen y han hecho, de-

L'òrgan de "La Internacional" es va fer ressò de les activitats sindicals d'Isabel Vilà. Els lemes d'aquesta publicació, com es pot llegir a la capçalera eren: llibertat, cooperació, solidaritat, treball, racionalisme, ciències, arts, història, justícia, moral, veritat, perseverància, internacionalitat, progrés, drets, deures i reciprocitat. En total: un bon programa.

El Consell Federal, a València, el 23 d'octubre de 1872, va adreçar-se al Consell Local de Llagostera, i li va indicar que la quota federal era de 20 cèntims per mes i per obrer federat, o sigui 4 rals mensuals per cada 20 socis. També explica respecte a la Secció de Paletes que el mig ral que cada setmana enviaven a València, no servia per al pagament de la quota federal, però que es destinava a donar suport a la vaga de picapedrers valencians, i recomanava que quan s'acabés la vaga no n'enviessin més. El Consell Federal els deia: "y que cada uno de los obreros y obreras de Llagostera, contribuirá con su cooperación y ayuda a la realización de la grande obra que nos proponemos realizar, la completa y radical Emancipación de las clases trabajadoras, por la destrucción de todos los privilegios y la abolición de todos los poderes autoritarios. Recibid un abrazo de los que os desean Salud y Liquidación Social."³¹ La secció de tapers i paletes constituïdes en Federació Local varen trametre les primeres cotitzacions el mes d'octubre i novembre de 1872, i com a conseqüència va quedar admesa al si de la Federació Espanyola. Els paletes també enviaren 28 segells de correus de 12 cèntims en solidaritat per a la vaga dels picapedrers.³²

El 30 de novembre de 1872 el Consell Federal de València va convidar la Federació de Llagostera a assistir al III Congrés de la Federació Regional Espanyola a Còrdova, a celebrar el 24 de desembre vinent, tot fent-li a mans les memòries respectives dels congressos de l'AIT que s'havien celebrat darrerament a la Haia i a Sant Imier. El Consell Federal ja va preveure que si no hi podien enviar un delegat de la localitat "podríais encargar de defender vuestras ideas a un federado de Córdoba, el cual por medio de un Mandato imperativo, solo podria defender lo que vosotros le hubieseis encargado. En este caso poco os costaria la delegación y contribuiríais a dar mayor importancia al Congreso."³³ Efectivament la Federació Local de Llagostera no hi va enviar cap delegat, i es varen fer representar per un company paleta anomenat Manuel Bochons de Barcelona. Manuel Bochons, era el secretari de la Unió dels Treballadors

³¹ Seco Serrano. "Cartas, Comunicaciones..." Op. cit. p. 317 i 318.

³² Seco Serrano. "AIT. Actas..." Op. cit. Tom I. p. 320.

³³ Seco Serrano i Mª Teresa Martínez de Sas. "Cartas, Comunicaciones..." Vol. II. p. 226.

en la Construcció d'Edificis, i a més a més de Llagostera també va representar a l'esmentat congrés de la Federació Regional Espanyola els companys sindicalistes de Sant Feliu de Guíxols i Palamós.³⁴

En aquest congrés de Còrdova fou on es va decidir definitivament l'orientació ideològica que agafaria l'AIT catalana, atès que "La Internacional" s'havia escindit aquell mateix any amb la fracció marxista que es va reunir a la Haia i la fracció anarquista (bakunista) que va celebrar el seu congrés a Saint Imier (Suïssa). Les diferències ideològiques entre aquestes dues faccions era que els marxistes propugnaven tàcticament la creació d'un partit obrer per assolir les reivindicacions laborals i un caire centralitzat de l'associació i els anarquistes, tot i tenir també una ideologia col·lectivista que pugnava per la socialització dels mitjans de producció, estava per l'apoliticisme dels obrers i l'antiestatisme amb un caire federatiu. La federació local de Llagostera es va decantar mitjançant el seu representant, com totes les organitzacions catalanes, cap al sindicalisme llibertari i àcrata que propugnava l'apoliticisme, el col·lectivisme i la revolució social.³⁵

L'apoliticisme dels treballadors era la causa del divorci entre els obrers i la classe política. La situació de col·laboració de la classe obrera organitzada sindicalment amb l'esquerra política es va trencar, en part perquè el grup dirigent dels sindicats obrers va acceptar el radicalisme de la I Internacional, però també per raons polítiques a causa de la debilitat del partit federal en assolir canvis reals en la revolució democràtica i el reformisme burgès, i no cal dir en la millora de les condicions socials dels treballadors. També hi varen ajudar raons socio-econòmiques com la realitat d'un Estat anacrònic semifeudal i l'escassa concentració industrial i la presència d'immigrants d'extracció rural sense tradició obrerista.³⁶

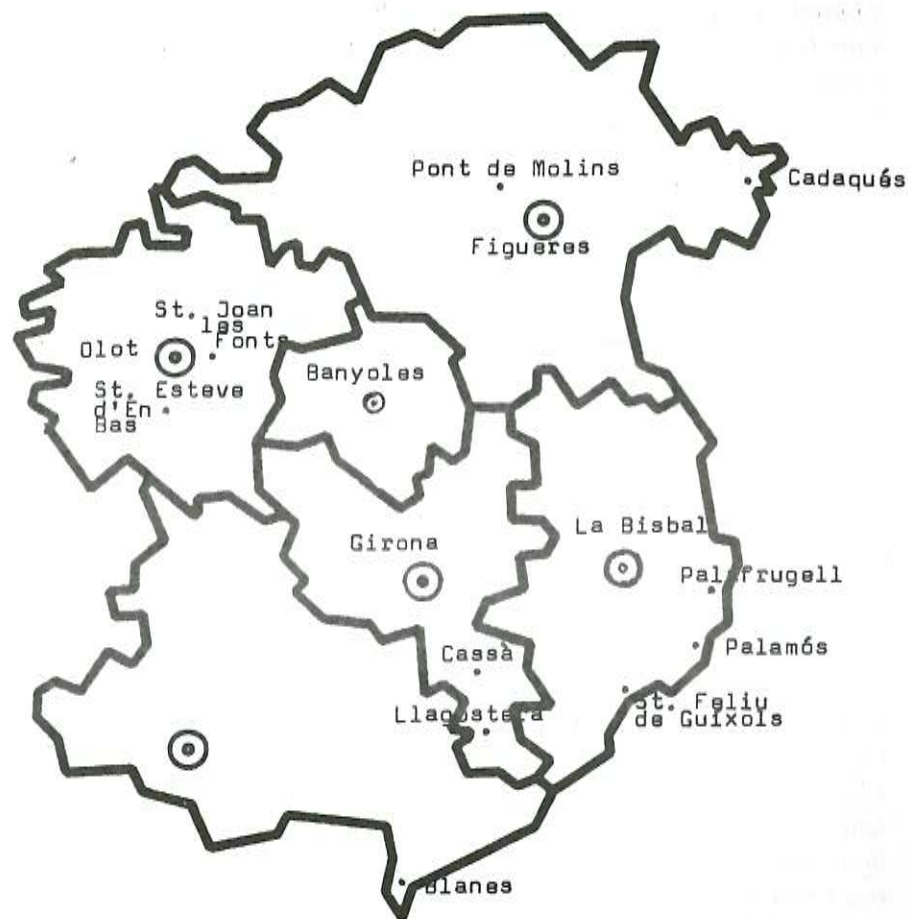
La Federació Local de l'AIT a Llagostera va trametre l'estadística rela-

³⁴ "La Federación" Barcelona. 18 de gener de 1873. núm. 179. Manuel Bochons més endavant fou nomenat el febrer de 1891 president de l'Ateneu Obrer de Barcelona i va morir el 1905.

³⁵ Mª Teresa Martínez de Sas "Cartas, Comunicaciones..." Vol. IV. Op. cit. p. 83.

³⁶ Josep Termes. "El moviment obrer des de la I^a Internacional fins el 1898". Història de Catalunya. Vol. V. Salvat Editors. Barcelona. 1979. p. 256.

EXPANSIÓ TERRITORIAL DE L'A.I.T. A LA REGIÓ DE GIRONA

Des de la creació a Barcelona, el 1870, de la Federació Regional Espanyola de l'Associació Internacional de Treballadors (A.I.T.), o Primera Internacional, les federacions locals es varen escampar arreu de les poblacions més industrialitzades de la regió de Girona.

tiva al desembre de 1872 al Consell Federal, on exposaven els sous i les condicions laborals dels seus adherits, en aquests termes: "*Los albañiles a jornal ganan 11 rs. y los peones 7; trabajan 12 horas. Hay falta de trabajo. Los taponeros a jornal de 11 a 14 rs., los peones de 8 a 12. Trabajan 10 horas y media. Los taponeros a destajo ganan de 11 a 14 rs. y las taponeras de 4 a 8, y trabajan de 12 a 13 horas diarias.*"³⁷ Les condicions socials dels obrers llagosterenços no estaven pas en els nivells més baixos, ans al contrari, cal remarcar que els salaris dels tapers eren uns dels més alts que es pagaven arreu de la comarca de l'Est, en llenguatge de l'AIT, la qual englobava el principat de Catalunya i el País Valencià, en el territori de la qual la mitjana salarial estava entre 7 i 11 rals diaris, i pel que fa als horaris laborals la jornada més generalitzada era la de 12 hores diàries, que s'havia conquerit factualment amb el nou règim.³⁸

Amb l'abdicació de la corona per part d'Amadeu de Savoia, el dia 11 de febrer de 1873, el Senat i el Congrés després d'acceptar la renúncia d'Amadeu I, en assemblea van proclamar la República, la qual no era ni unitària ni federal. Aquesta proclamació arreu es va celebrar amb festes populars, tocs de campana, il·luminacions especials, etc. La proclamació de la república va ésser ben rebuda per les classes populars i pels internacionalistes moderats catalans, malgrat l'opinió del nucli de dirigents anarquistes del Consell Federal.

Els membres del Consell Local de l'AIT de Llagostera trameten una lletra el 13 de febrer de 1873 a la Comissió Federal, (nom que des del Congrés de Còrdova es donava al Consell Federal) amb seu a Alcoi, on expressen el seus objectius i la Comissió els contesta el dia 26 de febrer amb satisfacció pel seu desig de "*Trabajar sin descanso para el desarrollo de nuestra Federación Regional, fomentando y desarrollando la vuestra. Continúad, pues, queridos compañeros, con valor y energía, la obra santa de nuestra emancipación y el triunfo es seguro.*"³⁹

En aquesta embranzida sindicalista de la Federació Local de Llagostera, cal remarcar-hi les resolucions que varen trametre a la

Comissió Federal el 15 d'abril de 1873, per les quals els varen felicitar, ja que les dites resolucions eren "*eminente revolucionarias*".⁴⁰ Un extracte de les esmentades resolucions es va acordar que fos publicat al Butlletí de l'AIT que s'havia aprovat de començar a editar al congrés de Còrdova.

Tanmateix, l'estil que la Federació de l'AIT agafava a Llagostera, malgrat el nou tarannà del govern de la República, no devia ser pas del gust de tothom, atès que el 17 de maig de 1873 es varen adreçar a la Comissió Federal d'Alcoi per manifestar diverses dificultats. L'esmentada Comissió Federal els contesta: "*Os felicitamos cordialmente por la valiente actitud, que en frente de los ataques que la burguesía ahí como en todas partes las dirige a nuestras regeneradoras ideas, tratando, aunque en valde, detener la magestuosa marcha del ejército de proletarios organizados para hacer cuando (sic) la Revolución Social para acabar de una vez y para siempre con este mismo orden social basado en la explotación y la injusticia. Confiamos que no os faltará la abnegación necesaria para seguir propagando hasta persuadir a nuestros compañeros -dormidos aún- porque no es culpa suya tener tanta ignorancia.*"⁴¹ (veure annex).

El juny de 1873, en ple règim republicà que s'havia proclamat el febrer abans, i dins de la nova situació que el nou règim havia de significar amb la declaració de la república federal, el president i la secretària (Isabel Vilà) de la federació local de l'AIT es varen adreçar al batlle republicà⁴² de Llagostera "*pidiendo se les conceda un local y biblioteca para su perfeccionamiento*".⁴³ Aquesta petició també podia haver estat formulada per la influència del dictamen aprovat a Còrdova per la ponència on, entre d'altres, figurava Manuel Bochons, en la qual s'afirmava que "*Inminente es la instrucción que siente nuestra clase, llevada por la ignorancia a la miseria y por la miseria a la ignorancia.*" (...) "*regenerándonos del yugo de la ignorancia nos allanará el camino de nuestra completa regenera-*

³⁷ Mª Teresa Martínez de Sas. "Cartas, Comunicaciones..." Op. cit. Vol. IV. p. 178.

³⁸ Mª Teresa Martínez de Sas. "Cartas, Comunicaciones..." Op. cit. Vol. IV. p. 290.

³⁹ El batlle era Bonaventura Carbó, i els tinents d'alcalde Pere Vergés i Joan Calbet.

⁴⁰ Arxiu Municipal de Llagostera. Llibre d'Actes. Sessió de 22 juny de 1873.

ción social."⁴⁴ No cal dir que l'Ajuntament llagosterenc miop davant de les necessitats socials del moment, va tornar la instància denegant la petició als sindicalistes, tal com diu l'acta municipal: "*El Ayuntamiento dictamina se devuelva la solicitud por no poder acceder a lo que se solicita.*". Cal remarcar el veritable sentit d'aquesta petició formulada el 1873, atès que significa el desig d'emancipació dels obrers a través del camp cultural, cosa que conjumina amb l'afany d'Isabel Vilà, i per altra banda, tenint en compte l'elevat percentatge d'il·letrats que existia generalment entre els treballadors adults, l'anhel d'adquirir coneixements per a llur perfeccionament i així superar la seva saviesa popular, també era un alça-prem per ultrapassar la situació absolutament menystinguda socialment. En aquell temps cal tenir en compte que la culturalització no era exclusiva de l'escola, i que tampoc no es rebia de l'escriptura sinó per via oral. El fet de ser il·letrat tenia una concepció diferent a la que entenem avui dia, i per això la preocupació d'abastar l'estadi de la lectura pels treballadors, no cal dir que suposava una visió avançada i progressista i un trencament de la situació amb el món vell si s'encaminava la instrucció cap als ideals federatius i solidaris del sindicalisme internacionalista.

Tot i això, cal tenir en compte que a l'any anterior l'Ajuntament de Llagostera, presidit pel batlle Pere Matas, havia fet una crida, per la qual va anunciar que d'ençà del primer d'octubre de 1872 es donaria gratuïtament ensenyament a tots els nens d'ambdós sexes veïns de la població, amb l'advertiment que per ser obligatori l'ensenyament elemental durant l'edat de 6 fins a 9 anys, segons la llei de la instrucció pública, serien castigats amb penyores els pares que mancant en aquest deure no enviessin a les escoles els seus fills que no tinguessin 9 anys.⁴⁵

Tot i aquesta política municipal sobre la instrucció pública dels infants, la negativa de l'Ajuntament republicà per la formació dels treballadors adults devia deixar consternada Isabel Vilà, en fer-la entrar en una contradicció. Aquesta paradoxa naixia de la doble personalitat d'Isabel Vilà,

⁴⁴ Josep Termes. "Anarquismo y sindicalismo en España. La Primera Internacional (1864-1881)". Editorial Crítica. Barcelona. 1977. p. 171.

⁴⁵ "La Provincia" Periódico Republicano Federal. Girona. Any I. núm. 33. 31 d'octubre de 1872.

REPUBLICANOS FEDERALES: Las circunstancias que atravesamos nos obligan á dirigiros un consejo claro y leal. D. Amadeo ha abdicado la corona que 191 diputados le habian conferido, y el pueblo, que ha recobrado completamente su soberanía, ha de tener aquella calma y serenidad, propia de los hombres ante el peligro.

A los mandatarios del pueblo, debidamente elegidos, incumbe resolver esta crisis. Nosotros debemos estar preparados para que sus decisiones tengan efecto, y para combatir en todos terrenos á los que, bajo cualquier disfraz, traten de uncir al carro de la tiranía al noble pueblo español.

El Rey ha abdicado....

Gerona 11 de Febrero de 1873.

Emilio Prax, diputado.—Miguel Avell, diputado.—Pablo Alsina, diputado.—Estanislao Costa, diputado.—Ramon Tomás, diputado.—José Jebert, diputado.—José T. de Ametller.—Domingo Puigoriol.—Francisco Loperena.—Narciso Farró.—Felix Sala.—Narciso Vinardell Martí.—Daniel Ortiz.—Gerónimo Auliach.—Agustín Boix.—Juan Divi.—Fernando García.—Sebastián Jover. = Por la Redacción de LA PROVINCIA. = Arturo Vinardell Roig.

Amadeu de Saboia va abdicar la corona el dia 11 de febrer de 1873, i tot seguit es va proclamar la I República. Malgrat el canvi de sistema de govern, els sindicalistes de la "Internacional" de Llagostera no varen notar cap diferència en les seves reivindicacions.

que era una militant republicana primerenca i políticament combregava amb els objectius progressistes, i per altra banda com a sindicalista reivindicava millores socials per als treballadors i observava la impossibilitat material de fer coincidir els dos ideals.

Tanmateix el juliol de 1873, dins de l'impuls sindicalista i la política de creixement, la Federació Local va organitzar un míting a Llagostera per captar més militants per a les dues seccions organitzades. No en sabem pas els resultats sindicals concrets, però la Comissió Federal els va felicitar per la seva iniciativa, així: *"Os felicitamos por el buen éxito que habeis alcanzado en vuestro último Meeting, y deseáramos infinitamente que vuestra Federación se desarrollase muchísimo. También os felicitamos por vuestras resoluciones respecto al próximo Congreso general."* (veure annex).⁴⁶

L'impacte sociològic que el comportament d'Isabel Vilà, a resultes d'aquestes activitats sindicalistes, va causar entre el poble de Llagostera, devien ser molt comentades, car es cantava una cançó dedicada a Isabel Vilà, que deia així:

No hi ha dones al món / com les de Llagostera
que pels republicans / varen portar la bandera
No hi ha dones al món / com la Isabel "cinc hores"
que pels republicans / va caminar vuit hores

Quan Narcís Barceló em va dictar la cançó, no em va saber explicar el perquè del motiu de "cinc hores" que s'atribuïa a Isabel Vilà, i la meua insistència a demanar si no hi havia un error en el nombre d'hores no va ser pas suficient per rectificar-ho o dubtar-ne, ans al contrari es reiterava i confirmava les "cinc hores". Això només podria tenir sentit, pel fet que la cançó no es popularitzés amb motiu del "Foc de la Bisbal" sinó més tard quan Isabel se la coneixia com a sindicalista internacionalista i possiblement, tal com ella mateixa informa, fou quan socialment s'intentà dissoldre la federació local i ella es convertí en el centre de la polèmica.

En aquella època del sexenni democràtic, els treballadors i els sindicalistes varen començar una campanya reivindicant la jornada de "deu

⁴⁶ Mª Teresa Martínez de Sas. Op. cit. Vol. V. p. 120.

A les fàbriques la mà d'obra infantil hi entrava a cap edat. La I República va limitar en "cinc hores" la jornada laboral dels nens i nenes de menys de 13 i 14 anys respectivament. Aquesta norma no va ser suficient per eliminar aquests abusos, atès que anys endavant encara els nens eren explotats sense tenir en compte la seva edat.

hores", la qual no es va materialitzar legalment, i només aconseguiren generalitzar a la pràctica les dotze diàries en molts sectors productius, però en canvi per la Llei de 24 de juliol de 1873, el govern republicà va regular que els nens menors de 13 anys i les nenes més petites de 14, només podien treballar una jornada màxima de "cinc hores" cada dia. I pels joves menors de 15 anys, o les noies més petites de 17 anys, la seva jornada laboral no podia ultrapassar les "vuit hores" diàries. Atesa la realitat laboral d'aquell temps, en la qual els nens a qualsevol edat entraven a treballar a les fàbriques i tallers, no seria res d'estrany que Isabel Vilà, amb el seu esperit humanitari i la seva sensibilitat social, es preocupés intensament i amb especial dedicació a fer aplicar la llei esmentada, perquè els nens no ultrapassessin les "cinc hores" de feina diària tal com s'havia legislat. Les exigències per fer aplicar la llei que limitava la jornada als nens i nenes devia provocar moltes resistències per part dels interessats i dels afectats. Per això, durant el mes d'agost de 1873, com veurem tot seguit, fou quan varen començar les pressions per fer tancar l'AIT a Llagostera i Isabel Vilà fou l'esca dels impropis.

VI. DISSOLUCIÓ DE L'A.I.T. A LLAGOSTERA

Malgrat el canvi de règim polític que va representar la promulgació de la I República, i posteriorment pel juny la República Federal, així com l'empenta idealista de la Federació Local de l'AIT, el sindicalisme a Llagostera va quedar frenat ben aviat com també va passar en altres contrades. A l'agost de 1873 el comitè local comunica la dissolució de la societat de tapers llagosterencs, i la Comissió Federal de Madrid el dia 1 de setembre els acusa rebut de la seva notificació, amb aquestes paraules: "*pero nos congratulamos mucho al ver el buen espiritu revolucionario que a todos os anima porque tenemos la seguridad apesar de las infames calumnias de la criminal burguesia no dejareis que se arrolle en ese pueblo la roja bandera de la Internacional, lábaro santo que cobija a los hijos del trabajo que unidos y compactos marchamos hacia el objeto que nos proponemos, la completa y radical Emancipación de la clase obrera. Adelante, pues, compañeros, y no lo dudeis, el triunfo coronará vuestros esfuerzos. Los que se han separado y los que todavia no han sido socios, comprenderán la gran necesidad de trabajar por su Emancipación a menos que no quieran permanecer sumidos en la miseria, en la explotación y en la mas crasa ignorancia.*"⁴⁷ (veure annex).

A l'acta de la sessió del 29 d'agost de 1873 de la Comissió Federal, s'hi fa constar la desintegració de la societat dels tapers amb aquestes lacòniques paraules: "Por la influencia de la burguesia y con el apoyo de la autoridad republicana se ha disuelto la Seccion de taponeros compuesta de 10 federados; protestando contra dicho acto la compañera Isabel Vilà. El

⁴⁷ Mª Teresa Martínez de Sas. Op. cit. Volum V. p. 230.

Consejo local manifiesta que la compañera Isabel Vilà, secretaria del mismo, durante el / desempeño de su cargo ha cumplido con su deber. Su dirección es: Miguel Boix, albañil, carretera de San Feliu de Guíxols.-Llagostera. Remite 40 cents. de peseta por su cuota federal de Agosto."⁴⁸

A l'agost de 1873, la Federació barcelonina de "La Internacional" també va conèixer aquest problema gràcies a una lletra que els havia adreçat "Nuestra apreciable compañera de Asociación, Isabel Vilà, de Llagostera". A la revista exposen que no la poden transcriure sencera per la seva extensió, però publiquen un extracte que textualment diu així: "En ella nos participa que la sección de taponeros de aquella Villa ha sido disuelta con la cooperación de algunos republicanos federales que no han cesado hasta haberla destruido. La autoridad local protegió la disolución, a pesar de ser anti-reglamentaria." "Después que los burgueses y los malos socios, los obreros extraviados que creen sus calumnias, han logrado su objeto, nuestra amiga es el dardo de sus blancos; y ella, que era justamente apreciada por todos, cuenta solamente con el compañerismo de los obreros de convicción. Sin embargo, esa vil propaganda burguesa, no arredra a la hermana Vilà, por cuanto sabe perfectamente que no ha de tardar mucho sin que los obreros comprendan y vean cuán vilmente han sido engañados por los que los han desviado de la Asociación y de la Solidaridad obrera."⁴⁹

Tot i el poc nombre d'afiliats que tenia la secció dels tapers, atès que la població activa de la indústria suro-tapera a Llagostera hom la podia computar en uns 900 operaris,⁵⁰ aquesta persecució mostra, com podem veure, la contradicció en què generalment i arreu varen entrar els republicans en relació a les activitats sindicals de "La Internacional" durant el sexenni democràtic i l'encalçament contra Isabel Vilà també palesa que aquesta política va ser present a Llagostera. D'entrada d'ençà de la revolució de "La Gloriosa" els republicans políticament estaven plenament adherits a les reivindicacions dels treballadors. L'obrerisme en general també era

favorable a la instauració de la república democràtica i partidari del partit federal que propugnava la reforma social i la propagació del cooperativisme.⁵¹ Però, a mesura que els republicans agafaren el poder, primer el local, i més endavant el poder polític de l'estat, cada vegada es varen anar divorciant més els interessos polítics de les reivindicacions socials i laborals obreres. D'ençà del 1870 els capdavaners sindicalistes havien adoptat l'orientació de l'apoliticisme al primer Congrés Obrer de Barcelona, i aquesta divergència s'anà materialitzant fins arribar a una total diferenciació.

Els republicans federals de Girona també en el 1870 ja havien anat en contra de l'AIT sense embuts, en un article doctrinal quan expressaren: "...la Asociación internacional de trabajadores quiere organizar la sociedad destruyendo la propiedad, esto es, quiere perfeccionar el hombre destruyéndole; aspira al progreso arrebatando de manos del individuo lo que ha menester para progresar; quiere igualar a los hombres como si estos fuesen un pedazo de materia bruta." (...) "Pero lo que mas prueba la ignorancia o la mala fe de los partidarios de tan disolventes doctrinas, es que en esa soñada organización social sólo se admiten los que se dedican a oficios mecánicos...." (...) "Mas los nuevos organizadores desconocen sin duda la naturaleza del hombre y su destino en esta vida, y de aquí los errores que salen de sus labios. Principien, pues, a organizarse a si propios, esto es, a organizar su trastornada cabeza y es seguro que cambiarán de opinión."⁵²

És veritat que en arribar la I República els internacionalistes a Catalunya no varen seguir les consignes insurreccionistes de la Comissió Federal, (aixecament cantonal i insurrecció d'Alcoi), però malgrat la seva moderació pel que hom pot observar va existir una certa lluita local contra la seva actuació sindical. En algunes poblacions la vinculació dels polítics fou totalment unitària i coincident amb les reivindicacions obre-

⁴⁸ Seco Serrano. "AIT. Actas...." Op. cit. Tom II. p. 122.

⁴⁹ "La Federación". Barcelona, 23 de agosto de 1873. núm. 210. p. 3.

⁵⁰ Emilio Serrat Banquells. "La Industria Corcho-taponesa de la provincia de Gerona". Asociación Literaria de Gerona. Certamen 1897. p. 72.

⁵¹ Cal recordar que el republicà federal figuerenc Joan Tutau fou l'introduïdor del cooperativisme a Catalunya després d'un viatge a la cooperativa "Equitables Pionners", de Rochdale, a l'agost de 1862.

⁵² "El Cantón de Gerona". Periódico Republicano Federal. Girona. 10 de julio de 1870. núm. 7.

res com és el cas de Sant Feliu de Guíxols, però en general "La Internacional" fou perseguida, coaccionada i en alguns casos tancada com va passar a Olot, a Blanes, a Banyoles, i a la Bisbal d'Empordà. Per les referències que tenim això també va esdevenir a Llagostera, atès que la dissolució del sindicat fou per la pressió de la burgesia, sense comptar els obrers amb el suport ni la simpatia de les autoritats republicanes.

A les comarques gironines en general la burgesia anà contra "La Internacional", com pot expressar "La Lucha", l'òrgan del partit liberal que transmetia l'opinió dels constitucionalistes sagastins. El 1872, en publicar un manifest internacionalista, ja diu: *"A pesar de la determinación que hemos tomado de combatir sin tregua ni descanso a esa asociación que tan fatal influencia ejerce sobre las clases trabajadoras menos instruidas, como en distintas ocasiones lo hemos probado en nuestras columnas (.....) y sobre el que llamamos encarecidamente la atención de nuestros abonados porqué en él encontraran la realidad a que aspira esa descabellada sociedad, y podran convencerse de lo que sucederia si algun dia pudiera conseguir su objeto, cosa que es completamente imposible, a no ser que la sociedad desaparezca para reaparecer ya transformada con aptitud a recibir esas modificaciones y que la ley natural deje de serlo para convertirse en maniquí de los insensatos soñadores en las antiguas utopias, aumentadas y corregidas en los tiempos modernos por los que viven y medran a expensas de una clase desgraciada, crédula por su ignorancia y accesible, por tanto, a toda clase de empresas a cambio de cuatro halagos tan falsos como perjudiciales."*⁵³

El mateix diari liberal, un mes més tard, hi torna amb motiu dels esdeveniments de "La Internacional" a Olot. D'entrada anatemitza els internacionalistes definint-los com: *"a ser intrumentos ciegos de unos pocos egoistas, sin mirar, sin persuadirse de que con esas huelgas infundadas, con esas participaciones comunales, con esa sujeción tiránica, perjudican a la propia familia cuya abolición desean los mismos a quienes obedecen y cuyo Dios no es otro que el egoismo, la lascivia, la depravación de las costumbres y la sed insaciable de explotación del pobre en provecho propio."* I tot seguit continua així: *"No vamos hoy a combatir con la razón lo*

⁵³ "La Lucha". Organó del Partido Liberal. Girona. núm. 187. 16 de febrer de 1872.

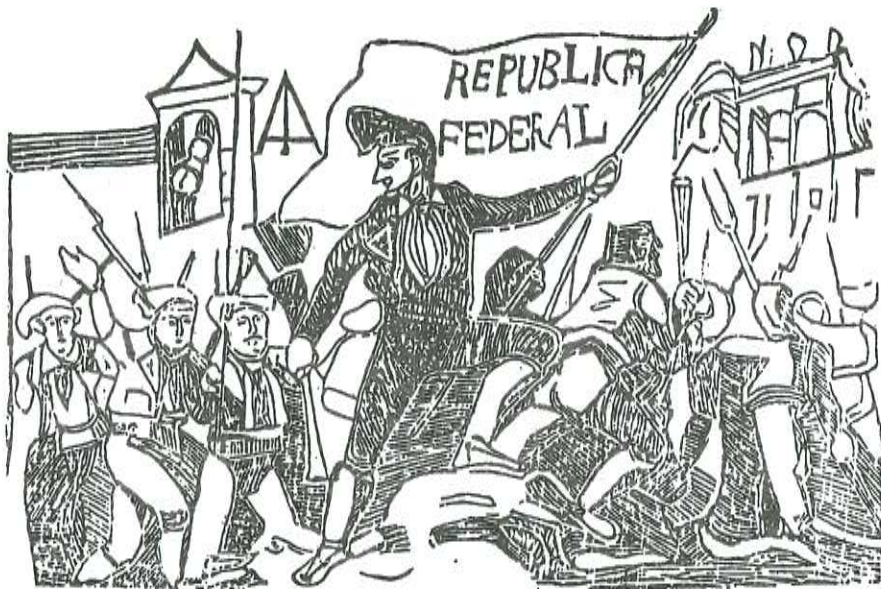
que desprestigiado está ante las inteligencias; no vamos a tratar, como en otras veces lo hemos hecho, la cuestión económica y si el capital debe o no estar en buena armonia con el trabajo; hoy solo queremos patentizar a los ojos de nuestros lectores, que impotente "La Internacional" para vencer en el terreno de la discusión elevada y científica a los que la hemos combatido y seguiremos combatiendola segun nuestro leal saber y entender, se ha dedicado a emplear los argumentos "ad terrorem" para hacer callar a los que rebaten victoriosamente sus utopias y para obligar a los capitalistas a acceder a cuanto a los asociados se les antoje pedir, sea lo que sea y recaiga sobre lo que recaiga la exigencia, porque para ellos no hay más que afan de transtornos o consecución de ruinas que otra cosa no es el pretender obligar al propietario del capital a que dé de jornal lo que le es imposible dar atendiendo a los precios de los productos en el mercado." A continuació reconeix que: *"En varios pueblos de esta provincia ha establecido "La Internacional" sus reales y hecho muchos prosélitos como prueba de la escasa ilustración de las masas..."*⁵⁴

Per analitzar-ho des de tots els punts de vista, també cal tenir en compte que la I República es va trobar immersa, per una altra banda, en la insurrecció carlina, la qual endemés d'altres poblacions gironines també afectà Llagostera. Per això, cal tenir present l'ambient pre-bèl·lic que vivien els llagosterencs per entendre i interpretar la crisi que va patir el sindicalisme internacionalista. Els sublevats de l'exèrcit carlí ja havien atacat Llagostera enfrontant-se contra una columna del brigadier republicà Cabrinety el 3 de desembre de 1872.

D'ençà d'aquell moment, tot el poble es va preparar per resistir els sublevats carlistes en el cas que tornessin a intentar-ho. La premsa monàrquico-liberal va comentar que els republicans de Llagostera havien sol·licitat permís per usar armes contra els carlistes, però l'armament distribuït fou escàs.⁵⁵ Pocs dies després la premsa republicana va remarcar: *"Las autoridades y particulares de más influencia y prestigio entre el elemento liberal, -que es el único que domina en Llagostera como que su inmensa mayoría es eminentemente republicana- se han puesto a la cabe-*

⁵⁴ "La Lucha". Organó del Partido Liberal. Girona. núm. 214 del 20 de març de 1872.

⁵⁵ "La Lucha". Organó del Partido Liberal. Girona. núm. 427 del 4 de desembre de 1872.

La proclamació de la República Federal pel juny de 1873, no va suposar cap solució als problemes que patien els sindicalistes de "la Internacional".

za de este movimiento que tanto dice a favor de los Llagosterenses, a quienes hace tiempo que deseábamos verles en esta actitud; y es muy probable que a estas horas esté toda la villa, por las obras de fortificación que en la misma se estan haciendo, en disposición de repeler con ventaja cualquier intentona a que se atreviesen los fanáticos del rey imbécil. ¡Bien por Llagostera, bien por nuestros correligionarios!"⁵⁶

Aquells dies de gener de 1873 es va elegir el diputat provincial pel districte de Llagostera que va guanyar el republicà Martí Serra, i per aquest motiu encara la premsa republicana torna a enaltir els llagosterencs així: "Felicitamos a los republicanos de Llagostera por su actitud patriótica, que hace que acudan a las urnas para elegir un diputado, en tanto que se aprestan a la lucha y se parapetan para defenderse de los vándolos que saquean los pueblos..."⁵⁷ De fet tota aquesta preparació del mes de gener va resultar ineficaç, atès que passats els mesos, a principis del desembre de 1873, l'exèrcit carlista va poder dominar aquesta resistència popular, va bloquejar la població i es varen fer els amos de Llagostera.⁵⁸

D'altra banda, aquesta situació va durar poc. Arran del cop d'estat del general Pavía (3 de gener de 1874), de fet la República Federal fou esmicolada sense arribar a tenir un any de vida i es va acabar el Sexenni democràtic. El general Serrano com a president del poder executiu, una de les primeres mesures que va adoptar fou signar un decret a 10 de gener de 1874, pel qual la Internacional va ser declarada fora de la llei, cosa que la va obligar al silenci social i a una forçada clandestinitat. Els arguments d'aquesta il·legalització foren: "se cree en el deber de extirpar de raíz todo germen de trastornos, persiguiendo hasta en sus más disimulados y recónditos abrigos a los perturbadores de la tranquilidad pública y a toda la sociedad que, como la llamada "Internacional" atente contra la prosperidad, contra la familia, y demás bases sociales."⁵⁹

⁵⁶ "La Provincia". Periódico Republicano Federal. Girona. núm. 52 del 5 de gener de 1873. p. 7.

⁵⁷ "La Provincia" Periódico Republicano Federal. Girona. núm. 54 del 12 de gener de 1873. p. 3.

⁵⁸ Josep Grahit i Grau. "La última guerra carlista en Gerona y su provincia". Anals de l'I.E.G. Volums VIII i IX. 1953 i 1954. Vegi's també "La Lucha" Organo Liberal Girona. 11 de desembre de 1873.

⁵⁹ Gazeta de Madrid d'11 de gener de 1874.

Arran d'aquest Decret queda suprimida la "Internacional" i les activitats sindicals de totes les societats obreres, amb la qual cosa hagueren de passar a la clandestinitat, però igualment s'avortà qualsevol reivindicació laboral i ensem s'aturà el procés democratitzador i modernitzador de les estructures de l'Estat. Aquesta paralització es va obtenir fent detencions dels dirigents sindicals i deportant-los principalment a Filipines. A partir d'aquest moment es desconeixen activitats sindicalistes de la Internacional a Llagostera.

EL GIRONO DE GERONA.

PERIODICO REPUBLICANO FEDERAL.

PUBLICACION SEMANAL.

PRECIOS DE SUSCRIPCION.

En sus Ciudad trimestre. 6 reales.

Port. incluido. 8 reales.

Número suelto. 4 cuartos.

Anuncios y comunicaciones a precios convencionales.

Año 1.º

Gerona 10 de Julio de 1870.

Núm. 7.

La premsa federal de les comarques gironines des del 1870, ben poc després d'haver-se constituït a Barcelona, ja anava en contra de l'Associació Internacional de Treballadors.

VII. EXILI D'ISABEL VILÀ

En aquest ambient de persecució de “La Internacional”, provocada pel cop d'Estat del general Pavía i el subsegüent govern totalitari del general Serrano, ajuntat amb el poc suport social i polític de les autoritats de Llagostera, la nostra protagonista es va assabentar que s'havien donat ordres i s'havien enviat requisitòries per a la seva detenció. D'acord amb la seva mare i amb uns bons amics de la família, els senyors Muntada, que residien a Carcassona, va decidir anar-se'n a França. Isabel tenia aleshores trenta anys. Mentre ella estava a l'exili, la seva mare Teresa Pujol va morir a Llagostera el dia 3 de juliol de 1874⁶⁰ pocs mesos després d'haver marxat.

La neboda Roqueta Vilà explica que “Aquests amics, de nom Muntada, eren de posició econòmica folgada, propietaris d'una explotació d'extensos boscos d'alzines sureres a l'Àfrica francesa. La nostra exiliada fou molt ben rebuda al si de la família Muntada. Entre diversos fills, aquests senyors tenien una filla, i totes dues varen intimar. Juntes anaven a les Escoles Pension Drolete fins que aquesta filla va contreure matrimoni, i d'ençà d'aleshores hi va continuar sola.”

La seva neboda continua explicant que “Ben aviat els Srs. Muntada varen advertir la bona disposició per a les matemàtiques i la varen fer comptable de la casa. També notaren (amb gran alegria de tothom) la simpatia que inspirava Isabel al seu primogènit; els va semblar molt bé de casar-los. La Sra. Muntada d'acord amb el seu fill, va fer la proposi-

⁶⁰ Arxiu Parroquial de Llagostera. Llibre d'Òbits de 1860-1877. p. 144.

a dones
 a dones, a moment ja gani lo suficient per
 atendre a sus obligacions. Després de un temps noté que
 en el meu cos se desentenia del consens que de puerícia el
 heien i subit tant escleros, i ment ja del algun
 obedi. Determiné fundar un col·legi de fins de
 tenir el treball més fàcil. Hi heu heu, est. Col·legi
 lo establirien la Calle de Concejo de Puerto, ostent
 fendo un títol que deia: Col·legi Franco-Espanol
 Oseian que era un col·legi de ciutat, col·legi
 riu, pues la majoria de les conferencies
 a dones pasades a un espai. En un
 lieu retinut y viciu, satisfecho, cuando
 dia se le presento a Sr. Salas H. y
 dijo: El Circulo Republicano Democrático de
 Sabadell, alimeto los escuelas, una
 de niñas y otra de niños; necesitan profesora
 para los niños. Me parece que V. seria una
 persona indicada para cumplir este cargo, y
 que además es bien retribuido; a lo que ella
 dijo: que estaba cansada de luchar y que
 con su Col·legio había logrado su independencia
 y que no estaba dispuesta a jugarla
 butanes la dijo el Sr. Salas H. y
 que los ideas que profesa V. no puede negar
 que favor a Sabadell que lo necesitan y se
 lo pagan bien. Se quedó unos días para la

Gràcies a la carta manuscrita de Consol Roqueta, neboda d'Isabel Vilà, subscrita el 8 de maig de 1945, i que va adreçar a Carles Rahola, hem pogut saber en especial totes les vivències d'Isabel durant l'exili a Carcassona i la seva estada a Sabadell després del seu retorn.

(AHG Fons Carles Rahola).

ció a Isabel, i aquesta li va contestar negativament. Atès que la Sra. Muntada hi va insistir, la Isabel va contestar que no se sentia amb forces per a fer feliç al seu fill, doncs, considerava que de veritat, a la vida, només podia estimar-se una vegada i aquesta havia passat ja per a ella. Aleshores ella considerà que atesa la seva posició no podia continuar a la casa dels Srs. Muntada, però com que tampoc no estava en condicions per retornar a Espanya suplicà a la Sra. que per tal de que la Directora de l'Escola no es pogués pensar que entre elles dues hi pogués haver alguna dissidència, ella mateixa anés a demanar-li una col·locació al Col·legi en qualitat de serventa. La Sra. comprengué molt bé la seva delicadesa i anà a parlar amb la Directora convenint les dues que en el Col·legi es necessitava una professora d'espanyol i que ella podia ocupar aquest lloc.⁶¹

Mentre passava el temps, Isabel Vilà treballava en la seva nova ocupació. Heus ací, però que un dia va rebre la notícia que el seu pretendent havia mort d'accident mentre recorria les seves propietats africanes. Davant d'aquesta notícia tan inesperada sentí com un penediment. Isabel Vilà va pensar "que d'haver acceptat casar-se amb ell, tal vegada el rumb de la seva vida podia haver estat un altre i no passar aquesta desgràcia." Per evitar el dolor dels pares, que potser la seva presència a Carcassona podia fer reviure, Isabel va decidir després d'uns set anys d'exili, segons les nostres dades, retornar a Catalunya.

El manuscrit de la seva neboda ens aporta moltes vivències de la seva intimitat, i cal donar-hi valor fefaent ja que tal com diu ella, els fets els coneix "per haver-los sentit explicar als seus pares, uns altres per haver-los relatat la tia Isabel mateixa, i altres per haver-los viscut atès que va conviure amb la seva tia durant la seva infantesa." La veracitat d'aquest testimoni ha permès conèixer una bona part de la trajectòria vital d'Isabel Vilà, sobretot després de la persecució de "La Internacional".

⁶¹ AHG. Fons de Carles Rahola. Carta manuscrita de Consol Roqueta, de 8 de maig de 1934.

VIII. EL RETORN D'ISABEL VILÀ A CATALUNYA

Després de set anys d'exili, la Restauració monàrquica havia anat fent via i havia aportat una certa estabilitat política. Per una banda la Restauració va representar l'acabament de la Tercera Guerra carlina, i des del 1876 la promulgació d'una nova constitució coneguda com de Cànovas del Castillo. Aquest text constitucional va incidir en el reconeixement dels drets de reunió i d'associació, malgrat que la llei electoral dictada el 1878 encara restringia el sufragi, i també va tolerar l'esclat del lliurepensament com element aglutinador del que es podria anomenar cultura marginal del canovisme. El nou règim polític es basava en el torn o alternativa de governs conservadors i liberals, sota el suport del caciquisme i el tàcit replegament públic dels republicans, però tot i això cal constatar que de fet varen desaparèixer les insurgències socials i polítiques.

En el terreny laboral, en aquesta època, tampoc no hi va haver gaires conflictes, ja que hi va ajudar el clima expansiu de la vida econòmica durant deu anys, fins el 1886. Fou un decenni en què l'economia productiva va observar un creixement en tots els ordres, per la qual cosa aquesta dècada fou coneguda com la "Febre d'Or". Aquest cicle expansiu fou provocat gràcies a les inversions estrangeres i interiors, les quals desenrotllaren tots els sectors econòmics, començant per l'agricultura, la indústria en especial, el tèxtil, la metal·lúrgia, la construcció, etc. i finalment totes les infraestructures de transports i comunicacions.

Isabel Vilà, en retornar de l'exili en plena "Febre d'Or" va pensar que el lloc on més possibilitats laborals tindria seria a Barcelona, i s'hi va establir també per l'ajut que va rebre del seu cunyat Esteve Vilar i Vilaseca, marit de la seva germana gran. Esteve Vilar tenia un parent a

Barcelona, també de cognom Vilar, que regentava un col·legi de nens, interns i externs, a la Plaça de Catalunya. Isabel Vilà en arribar a Barcelona pogué anar a viure amb la família Vilar, i com que estaven molt ben relacionats també els fou fàcil de proporcionar a la Isabel algunes conferències de francès a domicili. De moment ja va guanyar el suficient per atendre les seves obligacions.

La seva feina ben feta li portà molts alumnes. Però, com que les classes les feia a domicili, es va cansar de pujar i baixar tants de pisos. *"Com que tenia alguns estalvis determinà fundar un col·legi amb la finalitat de tenir el treball més fàcil. Així ho va fer. Aquest col·legi el va establir al carrer Consell de Cent, ostentant un títol que deia Colegio Franco-Español"*.⁶² No serà pas casualitat?, però al mateix carrer Consell de Cent, núm. 432, baixos, la Societat Laica Gutenberg hi tenia la seva seu social. Aquesta societat laica mantenia unes quantes escoles, i estava íntimament lligada a l'Assemblea de Lògies Confederades i la comissió directiva de l'escola era composta exclusivament per maçons, que acostumaven a reunir-se al Centre Federalista.⁶³

Aquest col·legi al carrer Consell de Cent, de Barcelona, segons explica la seva neboda: *"Hom diu que era un col·legi d'una certa categoria doncs la majoria de les conferències a domicili passaren a casa seva."* Econòmicament estava molt ben retribuïda i vivia amb satisfacció per la situació que havia assolit.

⁶² AHG. Fons de Carles Rahola. Carta de Consol Roqueta, p. 8.

⁶³ Pere Sanchez i Ferré. "Maçoneria i educació a Catalunya" al curs "Maçoneria i Educació a Espanya". Fundació Caixa de Pensions. 1986. p. 168.

IX. ESTADA D'ISABEL VILÀ A SABADELL

Aquesta bona fama també fou coneguda en els cercles ideològics afins a Isabel Vilà. Un dia se li va presentar el Sr. Salas Antón, conegut república i maçó sabadellenc,⁶⁴ i li va dir: *"El Cercle Republicà Democràtic i Federal de Sabadell, alimenta dues escoles, una de nens i una de nenes; necessiten una professora per a les nenes. Em sembla que V. seria persona indicada per ocupar aquest càrrec, i a més a més és ben retribuït"*. La Isabel Vilà va objectar que estava cansada de lluitar i que amb el seu Col·legi havia assolit la seva independència i que no estava pas disposada a jugar-se-la. Aleshores el Sr. Salas Antón, li va dir: *"Segons les seves idees que professa V. no pot negar aquest favor a Sabadell que el necessiten i se la pagarà bé"*. La invocació de la ideologia devia ser determinant per fer-la decidir.

Després de rebre aquesta oferta Isabel Vilà va estar uns dies reflexionant i va decidir d'acceptar el càrrec a Sabadell, amb la condició que pogués vigilar i controlar el Col·legi de Barcelona podent-hi anar un cop per setmana. Amb aquest propòsit va posar dos professors a la seva escola i ella periòdicament els visitava. Però aquesta fórmula no va pas anar bé. Només va durar poc temps, fins que una comissió de pares d'alumnes es varen presentar a l'escola de Sabadell per queixar-se dels professors substituïts i reclamar el retorn d'Isabel Vilà a Barcelona, ja que si no ho

⁶⁴ Joan Salas Anton, fillastre de Tomàs Viladot, advocat, estava vinculat al moviment cooperatiu i fou president de la Cambra Regional del Cooperativisme, Secretari de Pi i Margall, diputat republicà, regidor a l'ajuntament de Barcelona, membre de la lògia Lealtad amb el nom simbòlic de "Rousseau".

obtenien els pares estaven decidits a retirar tots els nens. Davant d'aquest dilema, Isabel Vilà es va veure obligada a prescindir de Barcelona, per la qual cosa va posar en venda el col·legi per desprendre-se'n.

Arran d'haver acceptat l'oferta, com hem vist, des del gener de 1882⁶⁵ havia anat a residir a Sabadell i fou la directora de l'escola de nenes, al centre pedagògic que s'havia fundat un any abans, sota l'impuls del maçó Tomàs Viladot i dins dels principis pedagògics de la "Institución Libre de Enseñanza". D'aquesta escola n'havien estat promotors el Círculo Republicano Democrático Federal i el Centro de las Sociedades Obreras, segons Andreu Castells.⁶⁶ Des del primer moment el Sr. Viladot havia posat al seu fillastre Salas Antón com a membre de la junta organitzadora,⁶⁷ i fou el directiu que va contractar com a professora Isabel Vilà.

Buenaventura Delgado, tanmateix posa aquesta escola com exemple de pluralitat ideològica en escriure: *"Una de les institucions laiques creades a Catalunya, amb totes les contradiccions de l'heterogeni grup social que li feia de suport, fou la Institución Libre de Enseñanza de Sabadell. Anarquistes, republicans, maçons, espiritistes, sindicalistes, cooperativistes i grups proletaris deixaren de banda les seves múltiples discrepàncies i divisions i feren pinya davant l'enemic comú totpoderós: l'Església."*⁶⁸ Aquesta síntesi ideològica que dona suport a les escoles racionalistes tenia la seva justificació, atès que l'aparició i el desplegament del lliure pensament, d'entrada vinculat a la dinàmica del vuit-cents, arran de la Restauració i en particular des del moment de la incorporació de Sagasta al sistema polític, es va viure un clima que permeté l'esclat laïcista. Per tant, el lliure pensament cal entendre'l com un fenomen complex i heterogeni del que són impulsors previs en bona part la presència a Catalunya del protestantisme, el republicanisme, l'anarquisme i el positivisme.⁶⁹ Encara que tots aquests moviments eren laics i racionalistes i també par-

⁶⁵ A.H.Sabadell. Padrón General de Vecinos 1895. Per gentilesa d'Albert Taulé.

⁶⁶ "Informe de l'Oposició" (Vol. II). Sabadell. 1977. p. 10. 38.

⁶⁷ Andreu Castells. op. cit.

⁶⁸ "Lliure pensament i educació a Catalunya a la primeria de segle" del curs "Maçoneria i Educació a Espanya". Fundació Caixa de Pensions. Barcelona. 1986. p. 215.

⁶⁹ Conrad Vilanou. "Lliure pensament i educació a Catalunya durant la Restauració" del Curs "Maçoneria....". Fundació Caixa de Pensions. 1986. p. 200.

Signatura d'Isabel Vilà i Pujol, feta el 1885, sota la declaració de les seves dades al padró d'habitants d'aquell mateix any.

(Arxiu Històric de Sabadell. Padró d'habitants 1885. fol. 1511).

tipicaven de l'anti-clericalisme, en el terreny de l'ensenyament cal entendre que els maçons, els evangelistes o protestants i els espiritistes admetien determinats principis religiosos i creien en la vida transcendent i en canvi, els altres es declaraven ateus.⁷⁰

La "Institución de Libre Enseñanza" s'havia creat el 1876 per un grup de professors més o menys influïts pel krausisme i els guiava la idea que una renovació pedagògica determinaria l'evolució de la societat cap a maneres més democràtiques i progressistes. En aquest sentit es varen constituir com un dels focus del liberalisme i la seva influència política fou considerable. La ILE va adoptar el sistema d'educació integral i donava importància també a l'educació física i a la formació manual, sempre dins d'un clima laic i racionalista.

La ILE de Sabadell, impulsada per l'introduïdor de la maçoneria a aquella ciutat, Tomàs Viladot amb el suport d'un grup ideològic heterogeni, havia començat amb les classes de nens, dividits en tres seccions: pàrvuls, elemental i superior. El 1882 varen començar unes altres tres classes paral·leles de nenes i als vespres s'iniciaren estudis pels obrers adults. "El programa destinat a la instrucció de les nenes i obreres era bastant complet i eminentment pràctic. Dividides com els nens en classes de pàrvuls, elemental i superior, a més a més dels coneixements de lectura, escriptura, aritmètica, geometria, i d'acord amb un pla cíclic i procediments intuïtius, incloïa per exemple, nocions d'economia domèstica, costura, sorgit i composició de roba blanca, art de modificar i arranjar peces de roba blanca i de color, art de la cuina, art d'aprofitar les robes usades, brodats, confecció de peces de punt, etc. I com a classes "d'adorn"⁷¹ complementàries, també donaven classes de confecció de flors artificials, pintura, floricultura, solfeig i piano, francès i italià, retòrica, poètica i declamació."⁷² En aquest model educatiu hi podem veure que a les nenes se'ls ensenya "aritmètica i geometria", però no arriba a ser igualitari amb el

⁷⁰ Buenaventura Delgado. "La Institución Libre de Enseñanza de Sabadell". Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell. 1979. p. 8.

⁷¹ L'educació que dotava d'un vernís cultural, amb la finalitat d'alternar socialment, s'ha convingut a denominar-lo "d'adorn".

⁷² B. Delgado. Op. cit. p. 6.

dels nens, ja que en part encara es continua amb el discurs educatiu típic del segle dinou anomenat d'"utilitat domèstica". L'educació femenina, tot i l'avanç que representa el programa de l'escola de Sabadell, encara s'organitza com objectiu de la dona/esposa/mare, ja que les nenes no assolien la consideració d'éssers socials independents.

Un Decret de 17 de març de 1882 va permetre la direcció de les Escoles de Pàrvuls en mans de les mestresses, però malgrat aquesta reforma el canvi no va tenir gaire ressó social, ja que poc temps després el govern conservador subsegüent de Pidal i Mon la va revocar.⁷³ Malgrat tot, Isabel Vilà fou doncs una de les primeres dones directores d'escola després de l'aparició de les esmentades normes legals que ho permeteren.

Aquesta feina de direcció del centre de nenes sabadellenc, sota aquestes condicions laborals, Isabel Vilà la va desenvolupar fins a l'estiu de 1883, quan acabà la llarga vaga que la Federació Obrera Sabadellenca va declarar al ram tèxtil, on la majoria eren llaners, i que va durar set setmanes. Aquesta dura vaga era per reivindicar les deu hores de jornada laboral amb igual sou. El conflicte laboral finí per la violència del sometent el qual a garrotades féu tornar la gent a la fàbrica sense haver guanyat res.⁷⁴ Aquest fracàs sindical coincidí amb la desmembració de la F.T.R.E. a Sabadell i la llarga durada de la vaga va provocar també una seriosa crisi econòmica a tota la població obrera sabadellenca.⁷⁵

Aquesta situació, com és natural, també va repercutir a les entitats que mantenien l'escola. Econòmicament no anava pas amb gaire superàvit, per no dir gens, ja que els ingressos de les quotes dels alumnes no eren suficients per cobrir el pressupost, i tenien la tresoreria exhausta, i per cobrir despeses no tenien cap més altra sortida que organitzar balls i vetllades literàries, que varen anar bé en principi però després de repetir-ho

⁷³ Mercedes Roig. "La Mujer en la Historia". Ministerio de Asuntos Sociales. Madrid. 1989. p.192. Cedit gentilmente per Montserrat Palau.

⁷⁴ Marià Burgués. "Sabadell del meu record". Joan Sallent, impressor. Sabadell. 1929. p. 191.

⁷⁵ Vegi's Esteve Deu i Baigual "La Indústria Tèxtil Llanera de Sabadell 1896-1925" Nova Biblioteca Sabadellenca. 1990. J.M.Huertas Claveria. "Obrers a Catalunya". L'Avenç. 1982. p. 71, i també Andreu Castells. "Informe de l'oposició"(vol. II). p. 10.50.

massa no va reeixir.⁷⁶ La llarga vaga de les set setmanes va acabar d'arrodonir aquesta situació financera tan galdosa, amb la qual cosa l'establiment pedagògic es va veure obligat a haver de tancar, atesa la manca de recursos financers. La Junta Directiva va dir a Isabel Vilà: "*Que era impossible continuar amb tantes obligacions econòmiques, i per poder continuar, o es feia càrrec V. del Col·legi, o ens veurem obligats a tancarlo per temps indefinit*". Ella va contestar sense cap dubte: "*No serà mai dit de mi que en unes circumstàncies tan crítiques abandoni Sabadell, abans s'haurien de quedar amb el meu cos. Em faig càrrec del Col·legi*".⁷⁷

Des d'aquest moment, que el col·legi de nenes anava fent sota l'exclusiva direcció d'ella i sota la seva única responsabilitat econòmica, les juntes de l'entitat del col·legi s'anaren succeint, fins i tot es va canviar la situació de l'entitat rectora, però mai més ningú no es va preocupar que calia pensar amb Isabel Vilà. Ella en aquells moments només gaudia del Col·legi i l'habitació que hi tenia en el mateix immoble sense cap retribució. O sigui, que Isabel Vilà gràcies a la seva empena i a la seva generositat va mantenir i conservar la permanència de l'escola laica de nenes a Sabadell. A l'empadronament de 1886 encara figura que Isabel Vilà viu al Col·legi Laic, del carrer de Les Planes, núm. 11.⁷⁸

La societat que regentava les Escoles de l'ILE més endavant es va refer econòmicament i va adquirir un immoble, al carrer del Jardí, que varen restaurar amb un cert luxe, i quan va venir el moment del trasllat del col·legi de nenes, Isabel Vilà va rebre un ofici de la Junta que més o menys deia el següent: "*Que havien determinat substituir-la per una altra professora perquè no estaven segurs de si estaria contenta de les habitacions que li havien destinat*".⁷⁹ No sabem la data d'aquesta revifada econòmica de la ILE de Sabadell. Segons Buenaventura Delgado calgué esperar el 1895 perquè les antigues organitzacions obreres tornessin a reorganitzar "*las alicaidas escuelas de la Institución*". Però aquesta data es fa difícil

de conjuminar, doncs, ja al 1894 Isabel Vilà residia a la nova escola del c. Sant Cugat, núm. 2, i per tant, vol dir que ja s'havien inaugurat les noves escoles en les quals no pogué treballar.

La neboda escriu que per Isabel Vilà això va ser un cop molt fort, però el va resistir amb molta resignació i gran enteresa d'ànim. La varen deixar sense res, ja que la desposseïren de tots els estris fins i tot els més insignificants. Però Isabel Vilà, que era una dona de gran tremp d'esperit, segons diu Rahola, no es va descoratjar i es va tornar a establir pel seu compte a Sabadell, creant una escola i recollint molts dels alumnes que ja tenia. La neboda explica que enmig del seu gran dolor, va tenir també un gran consol, i és que, llevat de petites excepcions, totes les alumnes continuaren al seu costat. Es va establir de nou altra volta a una casa del c. Sant Cugat, núm. 2, tal com ja s'ha esmentat, i així va continuar treballant i lluitant fins que va deixar d'existir.

Queda verificada l'obertura d'aquest establiment pedagògic, atès que quan per ordre del Ministeri de Foment, el 1894 l'ajuntament de Sabadell va obrir el "Registro General de Escuelas Privadas de 1ª Enseñanza", hi consta l'escola de la qual n'és titular Isabel Vilà, al carrer Sant Cugat, núm. 2, que es dedica a l'ensenyament elemental, de forma gratuïta, per un total de 40 alumnes.⁸⁰ Cal esmentar que en tot Sabadell en aquells moments només hi havia dues escoles de caire gratuït i totes les altres eren de pagament.

No sabem amb certesa les causes per les quals no va existir, en aquells moments, una bona entesa i la directiva de l'escola racionalista va trencar amb Isabel Vilà. És clar que hi havia hagut uns canvis entre els membres de la junta i potser amb el canvi de persones hi varen emergir noves orientacions i dissidències entre l'heterogeni grup que formaven, però es fa difícil entendre-ho ja que ella havia aguantat sola la desfeta econòmica de l'entitat promotora de l'escola. Potser podria haver ajudat aquest trencament les relacions que Isabel va tenir amb els espirítistes, perquè cal tenir present que al març de 1883 (abans de la vaga de les set setmanes) la Junta Directiva ja havia tingut problemes amb tres professores de l'escola que

⁷⁶ Buenaventura Delgado. Op. cit. p. 7

⁷⁷ AHG. Fons de Carles Rahola. Carta manuscrita de C.Roqueta. p. 9.

⁷⁸ A.H. Sabadell. Padrón General. Desembre de 1885. fol. 1511 i padró de 1886.

⁷⁹ AHG. Fons de Carles Rahola. Carta manuscrita citada.

⁸⁰ A.H. Sabadell. Fons de Cultura. exp. 354 de 1894.

eren "laiques i espiritistes"⁸¹, i se sap que Isabel Vilà hi va tenir contacte, si res més no als inicis de l'escola perquè aquelles mestres hi varen viure al mateix domicili, i per altra banda, també es coneix que Isabel més endavant va pertànyer a un centre espiritista sabadellenc.

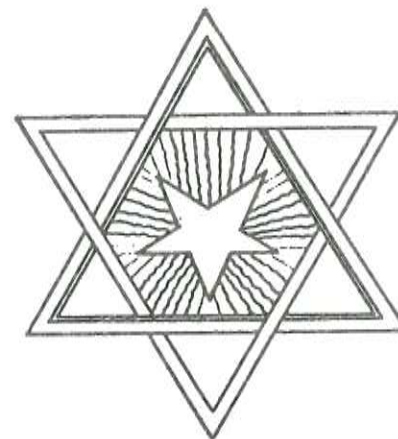
L'espiritisme modern com a moviment s'havia començat el 1848 per les germanes Fox, metodistes americanes, atès que varen viure fenòmens que no s'explicaven amb la ciència tradicional, i es va escampar amb el suport de clergues. Quan aquesta pràctica va arribar a Europa Allan Kardec va sistematitzar les teories, el va presentar com a doctrina filosòfica i va esdevenir-ne el màxim propagador. Als països catalans s'introduí l'espiritisme vers els temps de la Primera República i reclutà molts adeptes entre els lliurepensadors, els protestants, els socialistes utòpics, etc.⁸² Alguns autors han atribuït la seva difusió als krausistes i als maçons. Aquesta doctrina fou condemnada per la Sagrada Congregació de Ritus el 30 de juliol de 1856 i els jesuïtes s'hi varen dedicar molt per contrarestar-la. Segons Allan Kardec, l'espiritisme ha d'anar sempre de bracet de la ciència⁸³ i "el millor centre (espiritista) serà aquell on hi domini en absolut la Caritat."⁸⁴ L'espiritisme a més de la creença en l'existència dels esperits pretenia una "moral universal" sense cap dogma i exigia la pràctica de la caritat i la justícia, sota el denominador comú de l'anticlericalisme. E. Pascual, en síntesi la definia així: "*Y que es un cuerpo de doctrina filosófico-racional que satisface al entendimiento y llena las necesidades del corazón, sin tener para sus prácticas otro templo que el de la creación; otro altar que el de la conciencia; otros ritos que las buenas obras, ni otros sacerdotes que los apóstoles de la Verdad y el Bien.*" És una doctrina, segons els seus adversaris, que es va difondre per descris-tianitzar la gent i que va tenir molts d'adeptes als darrers decennis del vuit-cents, i en especial es va introduir a les barriades obreres emparada

⁸¹ Buenaventura Delgado. Op. cit. p. 7.

⁸² Maria del Carmen Simón Palmer. "Mujeres Rebeldes". "Historia de las mujeres". Taurus. 1993. vol. IV.

⁸³ E. Pascual. "Racionalismo Espiritista" Centro Barcelonés de Estudios Psicológicos. 1915. p. 14

⁸⁴ "Instrucción para la Formación de Grupos y Sociedades Espiritistas". Sant Martí de Provençals. Tip. J. Torrents. Barcelona. 1880.

Gran estel flamíger, símbol de l'espiritisme. Cap al darrer terç del vuit-cents a Catalunya aquesta doctrina va tenir molts adeptes arreu i en diferents estrats socials.

pel laïcisme oficial.⁸⁵ Però a Catalunya aquesta doctrina a més a més també tenia adeptes a tots els sectors socials i professionals, i fins i tot disposava de personalitats conegudes com Humbert Torres (pare del poeta Màrius Torres), Josep Comas i Solà, Delfí Dalmau, etc.

Al vuit-cents, Sabadell era un centre en ebullició, amb gran activitat de totes les creences i ideologies, i naturalment també hi existien diversos centres espiritistes. El primer fou "El Centro Espiritista Sabadell" que es va organitzar després de la Primera República, el segon en constituir-se fou el titulat "La Fraternitat" a finals de 1877, els associats del qual es "dedicaren a assistir gratuïtament els malalts de la pesta del tifus i de la verola", i pel 1893 es creà la "Societat Espiritista L'Aurora".⁸⁶ L'any 1890 a Sabadell s'hi va celebrar un congrés espiritista en el qual va participar una nodrida representació femenina a les reunions. Atès doncs, que, com hem vist abans, els grups espiritistes havien coadjuvat activament en la fundació de les escoles laiques precisament per la seva ideologia lliurepensadora, seria molt possible el contacte o relació que va tenir-hi Isabel Vilà. No endebades Maria del Carme Simón en el seu treball esmentat sobre la rebel·lia de les dones, quan tracta d'aquella època, fa citació de diverses dones progressistes i lliurepensadores, sota l'epígraf de les quals hi fa constar les espiritistes: "*Se podría encuadrar bajo la denominación general de librepensadoras a las mujeres que des de la masoneria, el espiritismo o los ideales republicanos unen sus esfuerzos para expresar lo que piensan, fuera de la ortodoxia, ya en los años 80.*" i a continuació ho ratifica amb aquesta afirmació: "*En el librepensamiento femenino español encontramos movimientos como la masoneria o el espiritismo, que tienen en común la defensa de la libertad y del progreso y como única guía la razón.*"⁸⁷

⁸⁵ José Ma. Serra de Martínez. (segurament pseudònim) "El Espiritismo y sus relaciones con la Masoneria". Ed. Vilamala. Barcelona. 1934. p. 130.

⁸⁶ Andreu Castells. "Sabadell, Informe de l'Oposició". Vol.II. p. 10.32 i 11.45.

⁸⁷ M. del Carmen Simón. "Historia de las Mujeres". Op. cit.

X. ISABEL VILÀ MORT A SABADELL

El 1896 les germanes Vilà encara vivien totes, i llevat de la Isabel, encara residien a Llagostera. Però, el 25 d'abril de 1896 a Llagostera es va morir la seva germana més gran Llúcia a l'edat de 56 anys, que s'havia casat primer amb Joaquim Casals i en segones núpcies amb el metge Eugeni Maranges.

Al mateix any de 1896, Isabel Vilà per malaltia va morir a Sabadell, soltera, el dia 23 de desembre, quan tenia 53 anys, i fou enterrada l'endemà al cementiri civil de la mateixa ciutat, és a dir al cementiri dels "dissidents", tal com figura als registres municipals.⁸⁸

Hom pot preguntar-se per quina exacta raó ideològica fou enterrada al cementiri dels dissidents? Una nota necrològica escrita per Antic Brullet i apareguda a la revista evangèlica catalana "El Eco de la Verdad",⁸⁹ ens pot aportar llum a aquesta qüestió. Segons l'autor d'aquesta necrològica, cap al final de la seva vida Isabel va entrar a l'església evangèlica sabadellenca i fou enterrada evangèlicament. L'estil literari de l'escrit necrològic esmentat és tot ell d'un to sectari, però tot i això ens recorda la vida de Na Isabel Vilà fent-ne una repassada com "apuntes biogràfics" i ens parla que va estar a França, i que allà va estudiar la carrera de professora, que es va instal·lar a Barcelona "*alcanzando por sus notables trabajos un número muy crecido de alumnas*". Després es traslladà a Sabadell on va

⁸⁸ A.H.Sabadell. Junta Administrativa del Cementiri de Sabadell. Gentilment cedit per Albert Taulé.

⁸⁹ "El Eco de la Verdad". Revista cristiana, independiente de las tradiciones humanas. Barcelona. núm.2. 8 gener 1897.

obrir una escola de caire lliure "que ha continuado con buen éxito hasta el fin de su vida". Ara bé, quan entra en el terreny ideològic, es confirma el que ja sabem, que va creure en el socialisme pel qual aprofitava qual-sevol oportunitat per propagar-lo per "las casas, cafés, centros y calles". També diu que, associada a un centre espiritista, va estar repartint "entre los necesitados todos sus ahorros en limosnas". I finalment l'autor explica que va morir voltada de les germanes evangèliques, que no la deixaren ni un moment "des del principi de la seva malaltia fins que fou mort i inhumat el seu cos". Poc abans d'expirar el cronista diu que, va exclamar: "Ara estic disposada per a morir".

La relació que va tenir Isabel Vilà amb l'església evangèlica de Sabadell, cal interpretar-la ensems des de la perspectiva que aquesta església protestant també formava part del grup lliurepensador heterogeni sabadellenc que va impulsar l'escola laica, i per tant, no hi ha dubte que els contactes hi devien ser sovintejats i per tant, als darrers anys de la seva vida hem de considerar que en va ser membre. A Sabadell la presència dels protestants baptistes es constata poc després de l'arribada a Catalunya el 1873 del pastor suec Erik Lund que va introduir aquesta església, i més tard es consolidà quan el pastor Johan Uhr es va instal·lar a Sabadell i el 1893 al si de la comunitat evangèlica fundà la revista "El Eco de la Verdad" que més endavant esdevindrà portantveu nacional.⁹⁰ Vers el 1893 a Sabadell també s'establí una missió de L'Església Reformada Episcopal que eren procedents de la reforma calvinista i amb Antic Brullet després de molts avatars varen aconseguir obrir escola.⁹¹ Els protestants i altres cristians no catòlics pel 1877 a Sabadell formaven una petita comunitat de 76 persones.⁹²

Per altra banda, també és molt possible que quan Isabel Vilà va veure's obligada a quedar-se sola amb la seva pròpia escola, podria ser ben bé que

⁹⁰ Andreu Castells. "Sabadell, Informe de l'Oposició" Vol. II. p. 11.46.

⁹¹ Andreu Castells. "Sabadell, Informe de l'Oposició" Vol. II. p. 11.46. Antic Brullet fou també l'autor de la nota necrològica. Però no sabem exactament en quina església contactà Isabel, atès que si Brullet era de la Reformada Episcopal, en canvi "El Eco de la Verdad" on es va publicar fou fundada pels baptistes, llevat que aquesta revista fós un òrgan comú per a tots els protestants o evangèlics.

⁹² Andreu Castells. "Sabadell, Informe de l'Oposició". Vol. II. p. 10.32.

CEMENTERIO DE SABADELL

Núm. 593

Clase Adulto

Cadáver de D.ª Isabel Vila Puig
de estado *soltera* y edad *51 años* que ha fallecido el día *23*
de *Diciembre* de 1896 a las *5 1/2* horas de la *mañana*
y se ha inhumado en el *Cementerio de los*
Disidentes

DERECHOS COBRADOS SEGÚN TARIFA

	Pesetas	Cént.
Por la entrada é inhumacion.	2	50
Por depósito en la sala mortuoria horas.		/
Por abrir y cerrar la losa de		/
Por mayor gasto en su interior.		
TOTAL.	2	50

El Delegado de la Junta.

Isabel Vilà va morir a Sabadell el 23 de desembre de 1896, després d'haver viscut en aquella ciutat catorze anys. Fou enterrada en el cementiri civil.

(Arxiu Històric de Sabadell).

en rebés algun ajut dels protestants i treballessin en col·laboració, doncs, es justificaria també la gratuïtat que mantenia la seva escola, cosa excepcional en aquell moment a Sabadell, com s'ha vist en el registre que es va obrir el 1894 a l'ajuntament per ordre del Ministeri de Foment.

Tot i això, no vol dir pas que no reconeguem a Isabel Vilà el seu caire altruista. Ens caldria disposar de més dades per poder-li definir amb més claredat aquest tret personal, però estem segurs que la seva personalitat estava orientada per una tendència a ajudar amb abnegació la gent desvalguda. Així hem pogut veure que de jove a Llagostera va mostrar la seva inclinació durant les hores de lleure a visitar malalts, els quals eren els seus predilectes amics, o més endavant va preocupar-se i lluitar contra les jornades laborals tant extenuants i fatigants a què s'obligaven els infants i joves. I ara, gràcies a un testimoni ben creïble, a Sabadell, també ens diuen que dedicava els seus estalvis a fer almoines entre els necessitats, i que la seva escola tenia la qualificació oficial de gratuïta. És inqüestionable, doncs, que deixant de banda qualsevol element ideològic o polític, Isabel Vilà era una persona sensible vers les necessitats dels altres i amb una bondat natural que la feia ser generosa, altruista i humanitària.

En referència a la resta de la seva família, un mica més d'un any després del traspàs a Sabadell de Na Isabel Vilà, a Llagostera el 16 de febrer de 1898, també morí a l'edat de 50 anys la seva germana Caterina casada amb Joaquim Roqueta, del qual matrimoni havien tingut cinc fills, i així mateix el 8 d'agost de 1898 es va morir també a Llagostera la germana Francesca, la més gran de totes, a l'edat de 63 anys, vídua d'Esteve Vilar Vilaseca, que del matrimoni n'havien eixit dos fills.⁹³

⁹³ Arxiu Parroquial de Llagostera. Llibre d'Òbits 1895-1907. p. 30 i 51.

El Eco de la Verdad

Revista cristiana, independiente de las tradiciones humanas.

Decía Jesús:.. «Si vosotros permaneciereis en mi palabra,.. conoceréis la verdad; y la verdad os libertará.» Juan 8: 31 y 32.

ADMINISTRACIÓN: Calle Ancha, 10, San Gervasio (Barcelona)

A Sabadell els evangelistes s'hi varen introduir d'ençà de la promulgació de la constitució de 1876 amb la tolerància de cultes. Els protestants varen participar en el grup lliurepensador heterogeni que va promoure les escoles laiques. Isabel Vilà va ser enterrada al cementiri de Sabadell evangèlicament.

XI. ISABEL VILÀ, REPUBLICANA I SINDICALISTA. UNA DONA REBEL

A més a més del perfil ideològic i personal que hem pogut esbossar amb les dades disponibles sobre Na Isabel Vilà, el que cal remarcar és el paper que va fer com a dona en aquells anys. Per les dades i documents publicats del Consell i Comissió Federals de la Internacional, d'entrada s'ha pogut verificar que Isabel Vilà fou la primera dona catalana sindicalista que va participar activament en mítings obreristes i va ocupar un càrrec sindical a la federació local de Llagostera. Per altra banda, des de la perspectiva professional podem veure com emergint de l'ostracisme cultural tan generalitzat entre les dones del seu temps estudia per mestra, i porta una activitat pedagògica compromesa en el camp del lliurepensament i dirigeix un centre escolar amb eficàcia, i que la "professora de francès", com li deien a Llagostera, en tota la seva vida va actuar amb abnegació i sacrifici.⁹⁴

Per situar amb exactitud l'actuació de la Isabel Vilà, cal entendre la posició en general de la dona dins les pautes culturals d'aquells moments. En aquella època, arreu, les mancances femenines eren en el camp del dret per l'emancipació i la igualtat (en el sufragi i en la no dependència del marit); a l'educació; a l'autodeterminació del cos; a la moral; a la independència econòmica, etc.

Per això els sectors progressistes varen començar a reivindicar aquests drets d'alliberament de la dona. En el camp polític el partit republicà fede-

⁹⁴ AHG. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita del mestre llagosterenc Rafael Mas, de 9 de maig de 1934.

INFLUENCIA DE LA MUJER

EN EL HOGAR,

EN EL PASADO, EN EL PRESENTE Y EN EL PORVENIR

Malgrat que els republicans federals en el seu ideari polític propugnaven l'emancipació de la dona i tanmateix els internacionalistes també treballaven en el mateix sentit, el clima social negava la participació de la dona en els afers públics. L'actuació cívica i social d'Isabel Vilà fou un paradigma en el seu temps.

ral tenia com una de les fites del seu ideari l'emancipació de la dona, però aquest objectiu no es pogué assolir materialment, atès que la societat anava precisament amb altres velocitats en aquest tema. En el camp sindical, "La Internacional" al Congrés de Saragossa (1872) va reconèixer també que *"La mujer es un ser libre e inteligente, y como tal, responsable de sus actos, lo mismo que el hombre; pues, si esto es así, lo necesario es ponerla en condiciones de libertad para que se desenvuelva según sus facultades. Ahora bien, si relegamos a la mujer exclusivamente a las faenas domésticas, es someterla, como hasta aquí, a la dependencia del hombre, y, por lo tanto, quitarle su libertad. ¿Que medio hay para poner a la mujer en condiciones de libertad?. No hay otro más que el trabajo."* Tanmateix, aquesta declaració no va ser suficient, atès que va ser normal, en aquells temps, l'ambient hostil cap a la presència de la dona en el mercat laboral i foren constants les denúncies del treball extradomèstic de les dones. L'estat de l'opinió general era que la dona prioritàriament havia de ser mare i esposa, i la seva ocupació havia d'estar plenament dedicada a les feines domèstiques, per a la llar i la família, sense que pogués gaudir de cap projecte social, cultural o laboral autònom.⁹⁵ Mary Nash aporta escrits en els quals demostra que la representació més freqüent de la dona era la de "l'àngel de llar".

Si la pressió ideològica contrària al treball extradomèstic femení basat en el discurs de la domesticitat de les dones va tenir un arrelament important en les pautes culturals de l'època, cal pensar que la participació de la dona a la vida pública, encara va ser més contundent i per tant, era molt més escadussera i extemporània la presència femenina en els afers públics, com ens pot expressar el treball de Narcís Gay, que va guanyar un premi al concurs de l'Associació Literària de Girona, de l'any 1894, dos anys abans de morir Isabel Vilà. Narcís Gay afirmava primer que *"La naturaleza no confiere a la mujer, por regla general, ni energía moral ni génio político. Arrancarla de la familia y quehaceres domésticos, donde llenaran su cometido dignamente a medida que la educación moral e intelectual sigue esmerándose progresivamente para aquel sér, no lo estima-*

⁹⁵ Mary Nash. "Identidad cultural de género, discurso de la domesticidad del trabajo de las mujeres en la España del siglo XIX". "Historia de las Mujeres". Tauros. 1993. vol. IV.

mos dentro de una regularidad perfecta; lo consideramos una aberración, por más que haya quien opine y anhele para la mujer cierta libertad de costumbres hasta hacerla intervenir en negocios públicos". I més endavant admetia que en el futur potser la dona es podria dedicar a negocis de caire públic, però "no es regular que la mujer abandone los piadosos cuidados de la casa y de la familia para asistir a los "meetings. Lo hemos dicho antes; el destino de la mujer es administrar con bondad y celo lo que constituye el ajuar doméstico ya que ello se adapta perfectamente a su organismo..."⁹⁶

Isabel Vilà, per poder-la situar dins del seu temps, doncs, hem de considerar-la pionera no sols per la seva participació activa en la política i el sindicalisme, sinó també per assistir als mftings, per organitzar-los i intervenir-hi, i finalment a la seva vida professional portar-hi activitats directives com ser de les primeres directores d'escola abans i després de la seva regulació legal.

El fet que popularment se li hagués dedicat una cançó en vida, que el Comitè Federal de l'AIT la personalitzés reiteradament i que a l'òrgan dels internacionalistes barcelonins es fes ressò de la seva activitat sindical, això ens pot fer creure i pensar que la personalitat d'aquella dona no era gens comuna, i devia gaudir d'uns trets caracterològics molt definits que li donaven una fesomia i tarannà molt singulars. Les activitats a l'exili d'Isabel Vilà un cop perseguida i desapareguda "La Internacional" i la seva dedicació pedagògica a Barcelona i Sabadell, en àmbits progressistes,⁹⁷ encara ens fan valorar més la singularitat d'aquesta dona en el seu temps.

⁹⁶ Narcís Gay i Heras. "Influencia de la Mujer en el Hogar en el pasado, en el presente y en el porvenir". Associació Literària de Girona. Certamen 1894. p.72 i 75.

⁹⁷ Marian Burgués "Sabadell del meu Record". Joan Sallent, impressor. Sabadell. 1929. p.191.

XII. MEMÒRIA PÚBLICA D'ISABEL VILÀ

Després del seu traspàs a Sabadell al 1896, per tornar a tenir remembrances públiques de la Isabel Vilà, caldrà esperar l'arribada de la II República de 1931. Havien transcorregut 38 anys. Eren uns moments revolucionaris, amb govern municipal de les forces que esclafaren l'aixecament sediciós dels militars, l'Ajuntament republicà de Llagostera, en sessió de 6 de març de 1934, va adoptar l'acord de dedicar un carrer a Isabel Vilà, a l'antic vial anomenat Navas.⁹⁸ Aquesta nova denominació va durar poc fins l'acabament de la república, atès que un cop cessada la guerra civil, per decisió de l'ajuntament franquista imposat pels vencedors, amb un acord del ple municipal de 17 d'agost de 1949 va anul·lar la nomenclatura republicana i es va tornar a l'antiga denominació.

En aquells moments de la II República que havia retornat "la santa causa de la llibertat" com diria la nostra protagonista, i per tant, temps de recuperació del passat històric, a Llagostera es va intentar trobar un retrat material de la figura de la Isabel Vilà, i el mestre llagosterenc Rafael Mas, el 14 de maig de 1934 escriu: "Referent al retrat d'Isabel diu que no serà possible trobar-ne cap enlloc, ja que segons ella (la Sra. Roqueta) no havia volgut retratar-se mai". Aquest fet de no deixar-se retratar també ens dissena el perfil idiosincràtic de Na Isabel Vilà, que ens confirma la

⁹⁸ Ramon Brugulat i Pagès. "Els noms dels carrers". "Crònica". Publicació de l'Arxiu Municipal de Llagostera. núm. 10. 1994. p. 9 i 16. Vegi's també AHG. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita del regidor llagosterenc Francesc Falivene, de 8 de maig de 1934, que confirma l'acord municipal "honorant la memòria d'una filla de la vila", com també el de procedir a la total catalanització de les plaques de retolació.

seva personalitat singular, apartada dels conceptes homogeneïtzadors de la moda.

Tanmateix, després del darrer retorn de la democràcia amb la proclamació de la Constitució de 1978, a instàncies nostres, l'Ajuntament de la immortal ciutat de Girona, també ha volgut fer memòria de la Isabel Vilà, i per acord del seu ple municipal del dia 12 d'abril de 1995 s'aprovà dedicar-li una Plaça a la nova urbanització de Santa Eugènia, ordenada pel pla parcial conegut com Can Gibert del Pla.

Nosaltres voldríem que amb la publicació d'aquesta biografia també es col·laborés a la memòria col·lectiva d'Isabel Vilà, amb l'afany de fer conèixer la seva vida, i que el resseguiment de totes les seves actuacions polítiques, cíviques i socials també servís de punt de referència per al present.

Isabel Vilà va viure en una d'aquestes cases de la Placeta d'Orient de Llagostera, al final del carrer 11 de Setembre. Durant la II República aquest carrer va portar el seu nom.

La memòria col·lectiva per Isabel Vilà, només ha emergit en èpoques de llibertat. Durant la II República va tenir un carrer a Llagostera. Actualment té una plaça dedicada a Girona.

CRONOLOGIA DE LA VIDA D'ISABEL VILÀ I PUJOL (1843 - 1896)

<u>any</u>	<u>Esdeveniments socials i polítics</u>	<u>fets de la vida d'Isabel Vilà</u>
1837	Constitució de caire progressista	
1838		Neix la germana Francesca a Calonge
1839	Conveni de Bergara. Fi de la primera guerra carlina	
1840	Creació de la Societat Mútua de Teixidors a Barcelona i Olot. Maria Cristina abdica a favor d'Espartero.	Neix la germana Lluïsa a Calonge
1841	Comença la Regència del General Espartero.	
1842	A Figueres Abdó Terradas proclama la República a la "Font del Soc". A Barcelona es constitueix una Junta Central de Govern en contra d'Espartero. A Girona es constitueix la " <u>Sociedad Mutua de Tejedores de Algodon</u> ".	
1843	Espartero fuig a Anglaterra. Majoria d'edat de la Isabel II. Avalots de " <u>La Jamància</u> ".	Neix Isabel Vilà i Pujol a Calonge i és batejada a la parròquia de Sant Martí.
1844	Comença la "dècada moderada" de Narváez. Creació de la Guàrdia Civil. Dret electoral restringit. Fundació de la primera cooperativa Pionners Equitables.	
1845	<u>Constitució política moderada</u>	
1846	Comença la guerra dels Matiners (1846-1849). Proudhon publica "La Filosofia de la Misèria".	Neix la germana Caterina a Calonge
1847	Crisi econòmica a tot Europa.	
1848	Revolució social a França. Manifest comunista de Marx i Engels. <u>El cabetà Rovira va al projecte Icària al Mississipí. El primer tren Mataró-Barcelona.</u>	
1849	Acaba la insurrecció dels matiners a Catalunya.	
1850	<u>Clavé funda el primer orfeó popular.</u>	
1851	Creació de l'Institut català de Sant Isidre.	
1852	Inauguració tren València-Xàtiva.	Neix la germana Adelaida a Calonge.
1853	R.O. que regula les Societats de Socors Mutus	
1854	<u>Primera vaga general de Catalunya.</u> Pronunciament d'O'Donnell. Comença el	

<u>any</u>	<u>Esdeveniments socials i polítics</u>	<u>fets de la vida d'Isabel Vilà</u>
	"bienni progressista". El governador de Girona ordena la creació de "Juntas para socorrer la miseria pública".	
1855	Segona vaga general per demanar el dret d'associació.	Suposat trasllat de la família Vilà-Pujol de Calonge per treballar a Llagostera.
1856	Constitució progressista que no es promulga. Narváez substitueix O'Donnell. <u>Les societats obreres a la clandestinitat.</u>	
1857	Narváez reforma la Constitució de 1845, amb sentit restrictiu. Llei Moyano.	Gener. Mor a Llagostera Segimon Vilà, pare de la Isabel.
1858	O'Donnell torna al poder	
1859	Restauració dels Jocs Florals. Guerra a l'Àfrica amb el general Prim.	
1860	A Sant Feliu de Guíxols vaga dels "triadors" de taps per augment de sou.	La família Vilà-Pujol viu al carrer Hospital de Llagostera. La germana gran Francesca es casa amb Esteve Vilar.
1861	Quinze mil obrers catalans demanen el dret d'associació a les Corts. Comença la guerra de Secessió a EE.UU.	La germana Lluïcia es casa amb Joaquim Casals.
1862	Joan Tutau viatja a Rochdale pel cooperativisme.	
1863	Cau el govern O'Donnell.	
1864	Ministeri Narváez amb dures repressions. A Londres fundació de l'Associació Internacional dels Treballadors (A.I.T.). Joan Tutau publica el primer article a favor del cooperativisme a l'Almanaque Democrático.	Pere Caimó és empresonat a Manresa pels seus contactes amb les societats obreres.
1865	Gabinet O'Donnell.	La família Vilà-Pujol viu a la Placeta d'Orient, de Llagostera.
1866	Dictadura de Narváez. Clandestinitat per a les organitzacions per la defensa dels obrers. Primer Congrés de "La Internacional" a Ginebra.	<u>Isabel Vilà es dedica a estudiar i a visitar malalts a les hores de lleure.</u>
1867	A Lausana II Congrés de "La Internacional". Marx publica "El Capital".	

any	Esdeveniments socials i polítics	fets de la vida d'Isabel Vilà
1868	Mor Narváez. El setembre revolució de "La Gloriosa". III Congrés de "La Internacional". Decret autoritzant el dret d'associació.	
1869	Constitució democràtica que no es proclama. A la Bisbal revolta dels republicans baix-empordanesos.	Març. Isabel Vilà promou la recollida de signatures de les dones llagosterenques per demanar l'aboliment de les quintes. Octubre. Isabel participa al "Foc de la Bisbal", amb els republicans llagosterencs encapçalats pel diputat Caimó.
1870	A Barcelona el I Congrés Obrero, en què es constitueix l'A.I.T. Elecció d'Amadeu de Savoia com a rei. Avalots arreu contra les quintes.	"El cantón de Gerona" diari republicà ataca la Internacional.
1871	Conferència de la F.R.E. de l'AIT a València. La Commune de Paris. Trade Unions a Anglaterra.	
1872	II Congrés de l'AIT a Saragossa. Es produeix l'escisió entre <u>fracció marxista i bakunistes</u> . Desembre III Congrés a Còrdova. Tercera guerra carlina.	Agost. Isabel Vilà participa en un míting sindicalista a Sant Feliu de Guíxols. Octubre. A Llagostera Isabel Vilà impulsa l'AIT dels paletes i tapers i funda la Federació Local.
1873	Abdicació d'Amadeu de Savoia. Proclamació de la I República. VI Congrés AIT a Ginebra. Llei condicions de treball a fàbriques de nens i joves.	Maig. Atacs contra l'AIT de Llagostera. Juny. La federació local demana a l'ajuntament de Llagostera una biblioteca per als obrers. Juliol. Organització d'un míting sindicalista a Llagostera. Agost. La burgesia pressiona la dissolució de l'AIT a Llagostera.
1874	Cop d'estat general Pavia. Serrano puja al poder. Decret prohibint l'A.I.T. Dissolució de les societats. VII Congrés de l'AIT a Brussel·les.	Persecució dels internacionalistes pel nou govern. Es donen ordres de detenció per Isabel Vilà i marxa a l'exili. Mor la seva mare Teresa Pujol el mes de juliol.
1875	Comença la "Restauració" amb la monarquia d'Alfons XII. Acabament de la tercera guerra carlina.	A l'exili s'instal·la a Carcassona i aprèn per professora d'escola.
1876	Constitució monàrquica de Cànovas del	

any	Esdeveniments socials i polítics	fets de la vida d'Isabel Vilà
	Castillo. Tolerància de cultes. Comença el disseny de la "Febre d'Or" fins el 1886.	
1877	Llei regulant les associacions.	
1878	Llei electoral, però restringint el sufragi amb vot censitari.	Treballa de professora d'espanyol a Carcassona.
1879	Primers Jocs Florals a València del Rat Penat. "Progrés i Misèria" d'Henry George.	
1880	Primer Congrés Catalanista promogut per Valentí Almirall. Defensa del dret català. El pare Antoni Vicent implanta els Cercles Catòlics Obrers.	Isabel Vilà torna de l'exili i s'instal·la a Barcelona, fent <u>classes particulars per les cases</u> .
1881	Cànovas del Castillo és substituït per Sagasta. A Barcelona es crea la F.T.R.E.	Isabel Vilà funda a Barcelona el "Colegio Franco-Español". Salas Antón li ofereix anar de professora a l'escola racionalista de nenes a Sabadell.
1882	II Congrés de la Federació de Treballadors, a Sevilla.	Isabel Vilà és la directora de l'escola de nenes de la ILE a Sabadell.
1883	III Congrés de la Federació de Treballadors, a València. Segon Congrés Catalanista. Vaga de set setmanes a Sabadell.	La junta directiva de l'escola després de la vaga de set setmanes per manca de recursos financers, cedeix el centre a Isabel Vilà, la qual el manté obert sota la seva responsabilitat.
1884	Sagasta cau i entra Cànovas del Castillo. Aixecament republicà a Sta.Coloma de Farners.	
1885	Presentació del Memorial de Greuges. Alfons XII mor. Regència de Maria Cristina. Sagasta puja al poder fins 1890.	
1886	Apareix "Lo Catalanisme" de Valentí Almirall. Crisi econòmica i atur obrer.	Suposat contacte d'Isabel Vilà amb un centre espiritista de Sabadell. A Sabadell hi havia diversos centres espiritistes, i aquestes doctrines varen agafar molts d'adeptes lliurepensadors.
1887	IV Congrés de la Federació de Treballadors, a Madrid. Llei que regula les associacions. Fundació de la Lliga de Catalunya. Llei dels sindicats obrers.	

<u>any</u>	<u>Esdeveniments socials i polítics</u>	<u>fets de la vida d'Isabel Vilà</u>
1888	Es funda la U.G.T. i el P.S.O.E. A València la F.T.R.E. es converteix en la "Organització Anarquista de la Regió Española". Exposició Universal de Barcelona.	
1889	Es funda a París la II Internacional, d'orientació marxista. Es decideix el Primer de Maig per la jornada de 8 hores.	
1890	Sagasta estableix sufragi universal masculí. Els conservadors tornen al poder.	
1891	II Congrés de la II Internacional a Brussel·les. Lleó XIII proclama la "Rerum Novarum".	
1892	Bases de Manresa. Sagasta torna al poder. Torras i Bages "La Tradició Catalana".	Les organitzacions obreres que donaven suport a les escoles laiques de Sabadell es revifien i compren un nou immoble, però no compten amb Isabel Vilà per al nou projecte escolar.
1893	Tercer Congrés de la II Internacional a Zurich.	Davant de la separació de les escoles laiques Isabel Vilà obre com a titular una escola a Sabadell per a nenes amb caire gratuït. <u>Entra en contacte amb l'església evangelista o protestant de Sabadell.</u>
1894	Execució d'anarquistes a Montjuïc.	
1895	El conservadors pugen al poder. Prat i Muntanyola "Compendi de la doctrina nacionalista".	
1896	Insurrecció a les Filipines. Llei contra els atemptats anarquistes. Kropotkin publica "L'Anarquia".	Mor Isabel Vilà i Pujol a Sabadell el 23 de desembre i és enterrada al cementiri civil.

ANNEX

Una luchadora de la Internacional: Isabel Vila

Compañera Isabel Vila — Llagostera.

Querida hermana: Este Consejo ha visto con la mayor satisfacción el discurso que has pronunciado en una gran Asamblea de trabajadores de San Feliu de Guíxols el 30 Agosto del corriente año, porque en él demuestras que estás animada de las mejores ideas que pueden conducirnos a la completa y radical Emancipación de todos los esclavos de esta injusta y criminal sociedad.

Continúa, querida hermana, propagando los principios radicales y revolucionarios que defiende nuestra querida Asociación Internacional de los Trabajadores, y puedes estar convencida que trabajas por la causa más grande que persigue la Humanidad, que es la causa de la Justicia, puesto que es la del Trabajo.

En esa localidad de Llagostera, todavía no existe Federación local adherida a nuestra grande Asociación, confiamos que con unión de los amigos y compañeros de Trabajo procuraréis constituirla tan pronto como os sea posible.

Este Consejo está dispuesto a ayudaros en todo cuanto sea útil, a fin de desarrollar más y más nuestra poderosa Federación regional.

Nuestra dirección

Julián Valero, Sorolla, 35, bajo — Valencia.

Te deseamos,

Salud y Liquidación Social.

Valencia, 8 Octubre 1872.

Llagostera: Taponeros y albañiles

Compañeros: Este Consejo ha recibido dos cartas, la primera fecha 12 del corriente firmada por Salvador Sanabrás y la segunda del 15 firmada por la Sria. del Consejo local Isabel Vila.

En la primera la Sociedad fraternal de Taponeros nos manifiesta su resolución de formar parte de la grande Asociación Internacional de los Trabajadores esperanza del proletariado universal. Para ser admitidos debéis manifestar a este Consejo por qué reglamento se rige y si no es el típico n.º 3 o n.º 7 del folleto de la Organización Social, mandar copia del mismo, como igualmente la cuota federal de 20 céntimos por mes y por federado, o sean 4 r.' mensuales por cada 20 socios, según así lo previenen el art.º 6 de los Estatutos regionales (Reglamento n.º 2).

Respecto a la Sociedad de Albañiles debéis manifestarles que el medio real que cada uno remite a Valencia todas las semanas, no sirve para el pago de la cuota federal, pero sí para sostener la huelga de los canteros de ésta y cuando ella termine no remitirán más. Por lo tanto, para ser internacionales es necesario que cada uno de ellos contribuya con su cuota de cinco céntimos de peseta mensuales para cubrir los gastos imprescindibles de la Federación regional española.

Creemos que con estos detalles comprenderán la necesidad de formar cuanto antes parte del todo que se llama Asociación Internacional de los trabajadores, y que cada uno de los obreros y obreras de Llagostera, contribuirá con su cooperación y ayuda a la realización de la grande obra que nos proponemos realizar, la completa y radical Emancipación de las clases trabajadoras, por la destrucción de todos los privilegios y la abolición de todos los poderes autoritarios. Recibid un abrazo de los que os desean Salud y Liquidación Social. — Valencia, 23 Octubre 1872[2].

A n. del Consejo federal,

El Srio. g.º

Fran.º Tomás, albañil

(Al margen, vertical): Compañeros del Consejo local de Llagostera.

El Consejo de Llagostera y la delegación en Córdoba

Compañeros del Consejo local de Llagostera.

Hemos recibido la grata de nuestra querida compañera Isabel Vila, acompañando 27 sellos de 12 céntimos para los [can]teros en huelga, a los cuales han sido entregados.

Os remitimos 10 ejemplares de la memoria de los Congresos de La Haya y de Saint Imier, por medio de los cuales podréis formaros un juicio exacto de las cuestiones que está llamado a resolver el próximo Congreso. El precio de cada ejemplar es de *Medio real*.

Confiamos que haréis un esfuerzo para estar representados en un acto tan importante de la vida de nuestra Asociación y en caso de no seros posible nombrar un delegado de vuestra misma localidad, podríais encargar de defender vuestras ideas a un federado de Córdoba, el cual por medio de un Mandato imperativo, solo podría defender lo que vosotros le hubieseis encargado. En este caso poco os costaría la delegación y contribuiríais a dar mayor importancia al Congreso.

Recibid, queridos compañeros, un abrazo de los que os desean Salud y Liquidación Social.

Valencia, 30 Nobre. 1872.

A n. del Consejo federal,
El Srio. g.
Franc.º Tomás (rubricado)

Compañeros del Consejo local de Llagostera.

Los de Llagostera fieles a la causa

Compañeros: Hemos recibido vuestra grata fecha 13 del que cursa y vemos con mucha satisfacción vuestro deseo de trabajar sin descanso para el desarrollo de nuestra Federación Regional, fomentando y desarrollando la vuestra.

Continuad, pues, queridos compañeros, con valor y energía, la obra santa de nuestra emancipación y el triunfo es seguro.

Adjunto os remitimos los recibos talonarios de los meses de Enero y Febrero.

Recibid un abrazo fraternal de los que os desean
Salud, Anarquía y Colectivismo.

Alcoy, 26 febrero de 1873.

Por la Comisión federal
F. Tomás (rubricado)

Compañeros del Consejo local de Llagostera.

El mítin de Llagostera

Compañeros: Hemos recibido vuestra grata adjunta con las cotizaciones de Junio de las cuales os remitimos recibo.

Os felicitamos por el buen éxito que habeis alcanzado en vuestro último Meeting, y deseáramos infinitamente que vuestra Federacion se desarrollase muchísimo.

También os felicitamos por vuestras resoluciones respecto al próximo Congreso general.

Seria muy conveniente que la Seccion de taponeros entrase en relaciones con todas las de España á fin de ponerse de acuerdo y constituir la Union ó Federacion del oficio para ponerse en condiciones de resistencia contra los burgueses y de cooperar eficazmente al advenimiento de la Revolucion Social.

Recibid, queridos compañeros, un abrazo fraternal de los que os desean

Salud, Anarquía y Colectivismo

Alcoy 4 julio 1873

Por la Comision federal

Fran^{co} Tomás (rubricado)

Plaza de la Verdura, 7, 2.º — Alcoy

Compañeros del Consejo local de Llagostera.

Llagostera: los taponeros fuera de la Internacional

La Comision federal española al Consejo local de Llagostera.

Queridos compañeros: Con profunda pena hemos leído la vuestra fecha 20 del pasado en lo que se refiere á la disolucion de la Sociedad de taponeros, pero nos congratulamos mucho al ver el buen espíritu revolucionario que á todos os anima porque tenemos la seguridad que apesar de las infames calumnias de la criminal burguesia no dejareis que se arrolle en ese pueblo la roja bandera de la Internacional, lábaro santo que cobija a los hijos del trabajo que unidos y compactos marchamos hacia el objeto que nos proponemos, la completa y radical Emancipacion de la clase obrera.

Adelante, pues, compañeros, y no lo dudeis, el triunfo coronará vuestros esfuerzos. Los que se han separado y los que todavia no han sido socios, comprenderán la gran necesidad de trabajar por su Emancipacion á menos que no quieran permanecer sumidos en la miseria, en la explotacion y en la mas crasa ignorancia.

Conviene que nos remitaís una direccion reservada.

Recibid un abrazo de los que os desean

Salud, Anarquía y Colectivismo

Madrid 1.º Setiembre 1873

La Comision federal

(Está el sello de la C. F. de E. de la A. I. de T.)

ÍNDEX

Pròleg	5
I. Introducció i antecedents	7
II. Origen familiar d'Isabel Vilà	11
III. La revolució de setembre "La Gloriosa"	19
IV. Inici de la Internacional (AIT) i proselitisme	27
V. L'Associació Internacional de Treballadors a Llagostera ..	33
VI. Dissolució de l'AIT a Llagostera	45
VII. Exili d'Isabel Vilà	55
VIII. El retorn d'Isabel Vilà a Catalunya	59
IX. Estada d'Isabel Vilà a Sabadell	61
X. Isabel Vilà mor a Sabadell	71
XI. Isabel Vilà, republicana i sindicalista. Una dona rebel	77
XII. Memòria pública d'Isabel Vilà	81
XIII. Cronologia (1843-1896)	85
Annex	91

Francesc Ferrer i Gironès (Girona 1935), professor mercantil per l'Escola de Comerç de Sabadell, i com a tal des del 1962 ha ocupat professionalment la gerència a diverses entitats.

Ha desplegat des de la seva joventut activitats socials, cíviques i culturals: Secretari Tècnic de l'Associació Catòlica de Dirigents (1960); soci-promotor de la llibreria catalana "Les Voltes" (1963); organitzador a Girona de la campanya de "català a l'escola" (1966); promotor de la Societat Cooperativa Delta (1967); redactor de la Revista "Presència" (1967); membre fundador del Premi de Novel·la Prudenci Bertrana (1967); primer president de l'Omnium Cultural del Gironès (1972); president de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria (1974-1977); elegit Senador per les comarques gironines (1977-1993); Premi de la Normalització Lingüística de l'ADAC (1982); Menció Personal del Premi Aramon i Serra a la Lleialtat Lingüística (1993); Diputat al Parlament de Catalunya (1995).

Francesc Ferrer ha publicat nombrosos treballs i estudis. Entre d'altres n'esmentem "L'assimilació dels immigrants" (1966), "L'Estructura comercial a les comarques gironines" (1972), "L'Ordenació industrial a la Costa Brava" (1976), "Via Fora" (1982), "La Persecució política de la llengua Catalana" (1985), "Catalunya light" (1986), "L'economia del set-cents a les comarques gironines" (1989), "Lletres de Batalla" (1989), "Insubmissió lingüística" (1990), "Una acció per a l'habitatge" (1991).

Ha publicat centenars d'articles en revistes i premsa diària d'arreu del domini de la nostra llengua, i és habitual col·laborador en publicacions de tota mena.